

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

OBRAZ ROMŮ V ČESKÝCH TIŠTĚNÝCH MÉDIÍCH

Pavλίna Tláskalová

Plzeň 2015

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra sociologie

Studijní program Sociologie

Studijní obor Sociologie

Bakalářská práce

OBRAZ ROMŮ V ČESKÝCH TIŠTĚNÝCH MÉDIÍCH

Pavλίna Tláskalová

Vedoucí práce:

PhDr. Tomáš Kobes, Ph.D.

Katedra sociologie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2015

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2015

.....

Poděkování

Chtěla bych velmi poděkovat panu PhDr. Tomáši Kobesovi Ph.D. za jeho čas, cenné rady, jeho ochotu a trpělivost po celou dobu vedení mé bakalářské práce

OBSAH BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

1. ÚVOD	1
2. TEORETICKÁ ČÁST	3
2.1. MÉDIA A STEREOTYPY	3
2.1.1. ZPRAVODAJSTVÍ	3
2.1.2. PŘEDSUDKY, STEREOTYPY, DISKRIMINACE	4
2.1.3. MENŠINY A STEREOTYPY- ROMOVÉ V MÉDIÍCH	4
2.2. ROLE MÉDIÍ A UTVÁŘENÍ STEREOTYPŮ	8
2.3. DISKURS	10
2.3.1. FOUCAULT A PRAVIDLA DISKURSIVNÍ FORMACE	10
2.3.2. DISKURS JAKO SOCIÁLNÍ PRAXE- FAIRCLOUGH	14
3. METODOLOGIE	18
3.1. VÝZKUMNÉ OTÁZKY	18
3.2. VÝZKUMNÝ VZOREK	18
3.3. METODA VÝZKUMU	19
4. EMPIRICKÁ ČÁST	22
4.1. PRVNÍ OBDOBÍ	23
4.2. DRUHÉ OBDOBÍ	24
4.3. TŘETÍ OBDOBÍ	25
4.4. DISKURS V BŘECLAVSKÉ KAUZE	26
4.4.1. ÚVOD	26
4.4.2. DISKURS O ROMECH V BŘECLAVSKÉ KAUZE	29
5. ZÁVĚR	33
6. RESUMÉ	36

7. LITERATURA	37
8. PŘÍLOHY	42

1. ÚVOD

20. 4. 2012 byl nezletilý mladík, ukrajinského původu, zbit, dle jeho slov, trojicí mužů tmavé pleti. V nemocnici mu kvůli zranění museli odebrat ledvinu a měl poškozenou slezinu a játra. Jeho matka ihned zveřejnila informace o brutálním útoku a začala celostátní silná protiromská nálada. Byla to právě média, která se o tuto kauzu začala zajímat a způsobila velmi silnou negativní vlnu odporu vůči Romům. Později se ovšem ukázalo, 23. 5. 2012, že si toto napadení chlapec vymyslel, jelikož se bál reakce matky, a chtěl tím jen maskovat zranění způsobená nepovedeným gymnastickým cvikem. Po tomto odhalení se média přestávala pomalu o případ zajímat v takovém měřítku jako před tím a jen informovala o dalším vývoji procesu, v němž hrozilo chlapci obvinění. Tato břeclavská kauza má potenciál odhalit celý proces konstruování diskursu kolem Romů a odkrývá nám, jak média po zjištění o vymyšleném napadení dále pracovala s romskou problematikou.

Cílem mé práce je analyzovat diskurs o Romech v kontextu Břeclavské kauzy skrze tištěná celostátní média. Zaměřím se na pojem Rom (a všechna možná spojení s ním související- cikán, nepřizpůsobivý, parazit na sociálním systému, etnický občan atd.). Tento výraz již není neutrálně zabarven, ale jsou v něm obsaženy určité stereotypy a očekávání, která jsou s tímto slovem spojena. Proto se snažím zkoumat, v jaké souvislosti se tento pojem objevuje na základě Foucaultových pravidel diskursivní formace.

V první části mé práce se zaměřím na teoretické ukotvení, které nacházím u Michela Foucalta a jeho pojetí diskursu a pravidel diskursivní formace, dále se v teoretické části budu zabývat médií, stereotypy, stereotypy spojenými s Romy a jednotlivé roviny se pokusím propojit. Druhá část mé práce je věnována metodologii, výzkumným otázkám a cílu práce. Metodologicky vycházím především z prací Normana Fairclougha a Teuna van Dijka, kteří zkoumají diskurs pomocí kritické diskursivní analýzy. V důsledku časové omezenosti se zaměřuji jen na Břeclavskou kauzu. V té budu sledovat její postupný vývoj. Určila jsem si 3 období, která mě budou zajímat. První období jsou zprávy od 15. 04. do 20. 4. 2012. Kdy se poprvé v jednotlivých denících začalo o kauze psát. Druhé období zahrnuje články s datem po 23. 05. 2012. Zde došlo k obratu v celé kauze, a zjistila se vykonstruovanost celého činu. A články kolem konce května 2012 spadají do třetího období, a zde mě bude zajímat, jak média o celé kauze dále psala. Třetí část tvoří výsledky z CDA. Analýzu zasadím do širšího rámce a budu se snažit zachytit diskurs o Romech. Myslím si, že právě tato kauza zahrnuje celý proces

konstruování diskursu kolem Romů a odkryje mi, jak média po zjištění o vymyšleném napadení dále pracovala s romskou problematikou. A poslední část mé práce zahrnuje závěr, kde své výsledky shrnu, resumé a dále také použitou literaturu.

Mediální obraz Romů je sociologicky relevantní téma, jelikož Romové jsou masově odmítáni českými občany, kteří s nimi ovšem ve většině případů nemají osobní zkušenost. A právě média formují představy o této menšině v české společnosti. Břeclavská kauza mi poslouží jako příklad toho, jak je tento mediální obraz konstruován v čase. Jak píše Navrátil, existuje několik rovin, kvůli kterým bychom se měli tímto problémem zabývat- odborné, společenská závažnost problému, metodické a morální. Musíme si uvědomit, že vyloučení Romů je dáno historicky, kulturně, sociálně, ekonomicky atd., nikoli povahou samotných příslušníků této menšiny. A proto bychom tento problém měly brát jako společenskou odpovědnost. (Navrátil, 2003: 12-13)

2. TEORETICKÁ ČÁST

2.1. MÉDIA A STEREOTYPY

2.1.1. ZPRAVODAJSTVÍ

Jelikož má práce se primárně vztahuje k diskursu a jeho pravidlům, na kterých je formována mediální praxe, tak na začátek představím, co se pod pojmem média skrývá. Slovo má základy v latině. Označuje cokoli/kohokoli, co zprostředkovává něco. Proto označení médium nalezneme v různých vědách. Pro účely komunikace mezi lidmi se pojem používá pro definici něčeho, co zprostředkovává někomu nějaké sdělení. (Jiráček, Köpplová, 2007: 16) Tištěná média se řadí pod zpravodajství, které níže vysvětlím. Dnes jsou média tak silným zdrojem informací a postojů pro společnost, ale tato realita není objektivní a nezkršená.

Zpravodajství nás informuje o událostech, se kterými nemáme bezprostřední zkušenost. Informují nás o dějích naší společnosti, a proto by měly být nestranné, objektivní a nepředpojaté. Pracovníci zpravodajství selektují události, které se později stávají zprávou. To neznamena, že se snaží vybírat ty nejdůležitější události pro nás. Snaží se vybírat takové události, které jsou dost poutavé, aby přitáhly publikum. Zpravodajství je tedy jen konstrukce, kterou budují novináři. To, jak vypadají zprávy, je jen na základě jistých vlivů, které se rozdělují na vnější a vnitřní. Vnějšími vlivy jsou zákony a další nařízení, ale také představitelé elit- politici/ majitelé velkých firem; kteří se do zpráv dostávají pravidelně a snaží se sobě vytvořit image. Dále také etický kodex novináře, který je pouze dobrovolný, tzn., každý novinář se může sám rozhodnout, zda bude tento kodex dodržovat či nikoli. Dle tohoto kodexu by měl být novinář objektivní, nestranný, mít ověřené informace, respektovat anonymitu či presumpci nevinny. (Mičienka, Jiráček, 2007: 49-53)

Vnitřními vlivy jsou především zpravodajské hodnoty, které jsou používány při selektování událostí. Tyto hodnoty jsou novináři používány jako jakýsi „návod“ na události, které mají větší potenciál stát se zprávou a přilákat publikum. Jde tedy pouze o hodnoty, které generují zisk. Například negativní a senzační události zpravidla přitahují více pozornosti. Dále jsou důležitými hodnotami blízkost (kde se daná událost odehrála), konflikt (tato hodnota je vysoce ceněna; pokud ve společnosti existuje rozepře- např. mezi etniky, vyvolává to dramatický efekt). Dále to jsou zprávy, které vyvolají emoce či obsahují životní příběh- týkají se pouze jednoho člověka. (Tamtéž) Břeclavská kauza splňuje nejhlavnější zpravodajské hodnoty: blízkost (stalo se to v ČR), konflikt (negativní postoje vůči Romské minoritě) a

příběh chlapce (nadějný sportovec, který kvůli zranění nemůže dále sportovat).

2.1.2. PŘEDSUDKY, STEREOTYPY, DISKRIMINACE

Předsudky mohou být brány jako sociální praxe. Jsou totiž zasazeny v textech, v nichž jsou reprodukce a interpretace předsudků, ty jedinec přijímá za své, interpretuje je a dále produkuje. Tím dochází k jejich neustálému koloběhu ve společnosti.

Tyto tři pojmy spolu blízce souvisí, ovšem jeden nemusí vést nutně ke druhému. Předsudek je negativní představa či postoj vůči nějaké skupině či kategorii, zatímco diskriminace je samotný akt chování, které je pro tuto skupinu nepříznivé a zbavuje ji určitých práv či příležitostí. (Navrátil, 2003: 22) Stereotypy jsou hlavní z rysů předsudku. Jsou to stabilní představy, které ovlivňují naše chování. Nejčastěji se týkají celých skupin. Jsou předávány podle Lippmanna socializací a jsou sociálně sdílené. Stereotypy nám činí realitu „očekávatelnou“ a díky nim se v ní snadno vyznáme. Jsou často negativně zabarveny. (Lippmann, 1922: 57-66, 95)

S těmito pojmy se dle Weinerové pojí také rasismus, ten definuje jako ideologii, kde je jedna skupina „biogeneticky a kulturně méněcenná“. (Weinerová, 2014: 9) Na základě přiřazení člověka k dané skupině s ním tak i stereotypně jednáme, a nebereme ohledy na individualitu daného jedince. Stereotypy jsou emočně zabarvené, původem sociální, jsou stabilní a iracionální. (Tamtéž, 9-11)

Jsou to právě stereotypy, které ovlivňují naše chování i ve vztahu k menšinám. Naše chování je sice ovládáno i vlastní zkušeností, ale také informacemi, které o nich ve společnosti kolují. Tyto informace si nevytváříme sami, jsou to šablony, které přebíráme od ostatních a udržujeme je pak pomocí tradice. Například z neznámého Roma se pro nás stane Rom známý, o kterém víme, jak se bude chovat. Stereotypy samozřejmě tuto skutečnost většinou negativně zabarví, tudíž je postava Roma stigmatizována iracionálně a na druhou stranu se kultura snaží o jeho asimilaci. (Václavík In Člověk v tísni, 2003: 25-26)

2.1.3. MENŠINY A STEREOTYPY- ROMOVÉ V MÉDIÍCH

V mé práci se budu zabývat aktuálním tématem vytváření mediálního obrazu o romské menšině v ČR. V Českém prostředí se problematikou Romů zabývá několik autorů, jejichž práce dále zmíním. (Navrátil a kol. 2003; Homoláč 1998; Burjanek 2001; Sedláková 2003,

2007; Homoláč, Karhanová, Nekvapil 2003; Křížková 2013, Weinerová 2014)

V textu nepoužívám dichotomii Romové versus majorita nereflektovaně, ale kontextuálně ve vztahu k analyzovaným médiím. Tedy jak sledovaná média konstruuji či utvářejí mediální obraz Romů, tedy vymezují pojem Rom. Což jsou pravidla pro formaci objektu.

Je třeba si uvědomit, že Romové jsou v kontextu české společnosti menšinou. Menšina je termín, nijak rasově či etnicky zbarvený. Je to skupina lidí, kteří jsou mocensky podřízeni oproti většinové společnosti. (Navrátil, 2003: 16) V naší společnosti jsou ovšem Romové spojováni se stereotypy, které o nich kolují již několik staletí.

Stereotypní vnímání Romů má své počátky již v 18. století. Již v té době byli charakterizováni jako zlodějové, lháři, hluční a hádaví lidé, nejednotní, pyšní, hrdí...Obdobnou definici můžeme nalézt také v Ottově naučném slovníku. Tyto stereotypy se rozšířily později do novin a časopisů a tak se rozšířily i do společnosti. (Weinerová, 2014: 11) I za přispění stereotypů se z nich stala marginalizovaná komunita. Již na počátku 90. let patřili Romové mezi nejvíce odmítané skupiny (spolu s narkomany, alkoholiky a kriminálníky). Byli odmítáni nejméně polovinou Čechů. (Rabušic, 2000: 68)

Sociální vyloučení znamená, že jednotlivec či skupina se nepodílí stejnou měrou na zdrojích společnosti, na jejich distribuci a redistribuci a to je vede k chudobě a izolaci. Vyloučení má několik rovin: ekonomická (trh práce, chudoba), sociální vyloučení (participace), politické, kulturní, bezpečnostní, mobilní a symbolické vyloučení (stigmatizace). Romové vykazují známky extrémního vyloučení, které zahrnuje většinu ze zmíněných dimenzí. (Šimíková, 2005: 11-13)

Romové jsou zřejmě nejvíce stereotypně vykreslovanou menšinou u nás. Stereotypy, které o Romech kolují, jsou velmi známé. Nejčastěji to jsou: kriminalita, agrese, prostituce, využívání sociálních dávek, velká rodinná síť s mnoha dětmi. Tyto stereotypy začala používat a (re)produkovat i mass média, ovšem bez pokusu o vysvětlení či pochopení. A proto začaly tyto témata být zobecňovány na celou romskou populaci. Martin Šimáček v publikaci od Člověka v tísní (2003) upozorňuje na to, že například Chánov v Mostě je případem ghetta, kde žijí lidé s nejnižším společenským statusem. Ovšem nijak to neodkazuje k tomu, že by to měli být jen a pouze Romové, toto zobrazování Chánova jako typicky romské záležitosti je špatné a stereotypní; odmítá rozlišovat jedince od skupiny a zapomíná na tisíce integrovaných pracujících Romů. (Šimáček, 2003: 5)

V dnešní společnosti vzniká zásadní rozpor, na jedné straně berou občané média jako proromská, na druhé straně aktivisté a samotní Romové berou média jako „původce negativního obrazu Romů“. Tato dualita je dána především zaujatostí obou stran ale také

neuvědomovaným rozporem v přístupu samotných médií k romskému tématu. Média nemusí mít ani tak v úmyslu psát o Romech negativně, ovšem pokusy psát o nich v pozitivním světle, tak jako tak vedou autory k tomu, že se uchýlí ke stereotypnímu zobrazování (přisuzování typických znaků- hudební nadání...) a tím v předsudkách společnost jen utvrzují. V médiích je dán prostor pro vyjadřování Romů pouze tehdy, pokud se téma týká specificky romské menšiny a tito účastníci jsou nuceni mluvit pouze o Romech. (Homoláč, Karhanová, Nekvapil, 2003: 7-10)

Stereotypní zobrazování Romů v médiích může být spojováno také s faktem, že kromě nezávazného etického kodexu neexistuje žádný právně vymahatelný trest pro ty, kteří Romy takto zobrazují. V trestním zákonu najdeme pouze dva paragrafy vztahující se k menšinám (z toho jeden se vztahuje na média), ovšem novináři zákon nemají „šanci“ porušit, pokud otevřeně nepodněcují k rasismu. (Holub, 2003: 13-15)

A proč se téma Romů v médiích tak často objevuje? Hana Čápková přichází s názorem, že je to z důvodu, že novináři si témata především vybírají sami, ovšem musí přesvědčit i ostatní, že toto téma stojí za to zveřejnit. A právě téma Romů je v tomto ohledu velmi vděčné a pro redaktory atraktivní. (Čápková, 2003: 23-24)

Homoláč sám píše, že většina majoritní populace nemá s Romy jinou než mediální zkušenost (Homoláč, 1998: 82) Toto tvrzení podporuje můj cíl, zkoumat média a jejich obraz Romů, jelikož je to důležitým bodem v pochopení toho, jak mohou média podporovat stereotypní uvažování.

Homoláč se zajímal také o diskurs Romů- „Diskurz o Romech na příkladu internetových diskusí“. Nalezl v nich tematické i argumentační cesty charakteristické pro diskurs ohledně Romů: zneužívání sociálního systému, vtipy, neochota pracovat... Na základě analýzy formuloval hypotézu, „že pro majoritní diskurz o migraci Romů, resp. o Romech vůbec je charakteristické mj. to, že diskutující volně přecházejí k jiným „romským“ tématům a že takové rekontextualizace migrace Romů nezbuzují negativní odezvu nebo jsou dokonce dále rozpracovávány“. (Homoláč, 2006: 350)

Burjanek analyzoval data z výzkumu EVS (European Values Study) a dospěl k závěru, že Česká populace je sice v xenofobii lehce podprůměrná (ve srovnání s ostatními státy). Ovšem masivně odmítá Romy, Romové byly nejděsivější skupinou a z výzkumu také vyplynulo, že 4 z 10 Čechů by za souseda Roma nechtělo. (Burjanek, 2001: 79-87)

Téma dlouhodobě zkoumá také Renáta Sedláková, která se ve své diplomové a disertační práci zabývala nejen tištěnými, ale také televizními médii. Zjistila, že v tištěných médiích se články o Romech vyskytují nejčastěji ve spojitosti s kriminalitou (30 %) a sociálními

problémy (14 %). Ve své disertační práci o obrazu Romů v televizních denících zjistila, že novináři nadužívají ve zprávách slova Rom či romský. Zpravodajství dále také užívají nesouvisející stereotypní ilustrační záběry v prezentovaných událostech. Reprezentace Romů někdy zvyšuje důraz na jejich rozdílnost od majority. (Sedláková, 2007: 172-173) Při porovnání svého předchozího výzkumu prezentace Romů v tištěných médiích s výzkumem televizních médií došla k závěru, že témata nejčastěji spojována s Romy se neliší. Domnívá se, že to nesouvisí s konkrétním médiem, ale všeobecnou představou novinářů, jaké typy událostí mají být v souvislosti s Romy prezentovány. Tato představa podle ní je pravděpodobně ovlivněna stereotypy a předsudky, které má většinová populace spojena s Romy. (Sedláková, 2003: 112)

Výzkumný tým Homoláč, Karhanová a Nekvapil, provedl analýzu kauz v pěti největších českých tištěných denících po roce 1989. Zjišťovali, jaké kategorie jsou k Romům novináři, přímými a nepřímými aktéry daných kauz připojovány. Nejčastěji se o Romech mluví v souvislosti s „*kriminalitou*“, „*chudobou*“, „*nezaměstnaností*“ a „*nedostatečným vzděláním*“. To podle autorů odkazuje k marginální pozici Romů jako etnika. I když se média snaží vyhnout jakémukoli náznaku stereotypizace Romů, tím, že užívají etnické kategorie (i tam, kde to není vhodné) tomuto stereotypní reprodukci napomáhají. (Homoláč, Karhanová, Nekvapil, 2003: 6-7, 183)

Martina Křížková z Agentury pro sociální začleňování vypracovala analýzu Romů v médiích od července 2011 do května 2012, kdy probíhala kauza údajně Romy napadeného mladíka z Břeclavi a události na Šluknovsku. Jejím cílem bylo potvrdit či vyvrátit předpoklad, že zobrazování Romů je v médiích stereotypní. Její závěry hovoří, že je zde převažující tendence k zobrazování negativního stereotypu o Romech. Média především hovoří o „romské“ kriminalitě a obavy majority z Romů. Minority se ve zpravodajství objevují pouze tedy, když působí majoritě problémy a ohrožují ji. Média také prokazovala menší „*citlivost k rasistickým výrookům a postojům*“. (Křížková, 2013: 140-141)

Téma minorit je v posledních desetiletích velmi oblíbeným nejen u nás. Lze nalézt mnoho zahraničních článků, například Joanna Richardson se zabývala problematikou Romů ve Velké Británii. Pomocí analýzy médií, focus groups a případové studie zjišťovala, jaký byl diskurs ohledně Romů v průběhu volebních kampaní v roce 2005. Krom toho také pomocí focus groups se samotnými Romy zjišťovala, jak oni sami vnímají diskurs o jejich menšině. Zjistila, že ohledně Romů a „*Travellers*“ koluje negativní diskurs. Často se objevovalo téma nepořádku, který Romové za sebou zanechávají. Sami Romové si toto spojení uvědomují, ale cítí se neschopní se proti tomuto diskursu bránit či jej změnit. Podle ní je diskurs tak silný, že

lidé věří vykonstruované „pravdě“ (například z médií), aniž by si vzpomněli na realitu. (Richardson, 2006)

O tématu Romů se zajímají i autoři v Americe, ovšem zde Romové nečelí sociálnímu vyloučení jako v Evropě. Jsou zde přesto méně integrováni do společnosti ve struktuře, i co se skupinové identity týče (v Americe se stratifikace provádí na základě etnicity). Tudíž je zde silný rozpor mezi nimi a „ostatními“. V Americe jsou Romové známi a spojováni zejména s welfare a s policií, což je pro ně nevýhoda ve vztahu k byrokracii. (Sutherland, 1986: 290)

Karmen Erjavec, která je z univerzity v Ljublaně, se zabývala ve své empirické práci reprezentací Romů na Slovinsku. Dospěla k závěru, že Romové, kteří jsou vykresleni v médiích negativně, prodají noviny lépe než pozitivně/neutrálně prezentovaní Romové. (Erjavec, 2001)

Katrin Simhandl se zabývala diskursem Romů ve spojitosti s Evropskou unií. Zajímalo ji, jaký je diskurs EU institucí o Romech. Svoji analýzu prováděla skrze dokumenty vydávané těmito institucemi a interview se členy EU parlamentu. Diskurs EU byl v dřívějších fázích spojován s jejich kočovným původem (stereotyp). Dnes jsou Romové vymezováni vůči jiným minoritám, kdy tyto minority jsou označeny jako ne-romské („*non-Roma*“) a sám pojem minorita je vztahován právě k Romům. Ve vztahu k tradičním osvícenským hodnotám, které stojí na pozadí EU, jsou Romové na jednu stranu tolerováni a na druhou jsou bráni jako odolní vůči tlaku modernity („třetí svět“). (Simhandl, 2004)

2.2. ROLE MÉDIÍ A UTVÁŘENÍ STEREOTYPŮ

Média jsou v dnešní době brána jako zprostředkovatelé vnějšího světa. Tak jak prezentují jednotlivé události, utvářejí náš pohled na svět, čímž formují i naše myšlení. Utváří v nás také stereotypní či rasistické postoje vůči minoritním skupinám v naší společnosti. (McQuail, 1999: 21) Tedy média v dnešní době jsou právě jedni z těch, kteří formují diskurs.

Média se věnují produkci a distribuci vědění. Díky tomuto vědění můžeme dávat smysl našim zkušenostem s reálným světem, ovšem chápání významu je odlišným způsobem. Existuje zde jakási „bariéra“ mezi realitou a příjemcem, která ho odřezává od skutečnosti skrze falešné obrazy. Na druhou stranu lze na média nahlížet jako na „okno“, které nám pomáhá rozšířit si obzory. Další z funkcí médií je funkce „zrcadla“, média nám sice dávají představu reálného obrazu, ale ten je převrácený a možná i zkreslený. Někdy média samotné události třídí (potlačuje je či zdůrazňuje) a to lze nazvat funkce filtru. V neposlední řadě mohou média fungovat jako „převodce“, který nám dává smysl v matoucím světě.

V posledním případě lze na média nahlížet jako na „fórum“, které předává ideje a informace veřejnosti. (McQuail, 1999: 89)

Stereotyp je společensky produkován skrze diskurs, to znamená, že prostřednictvím diskursu členové skupiny získávají své názory a stanoviska. Média poskytují velké zázemí pro etnické stereotypy. Jedinci, kteří mají kontakt se členy menšinové společnosti, čerpají informace od členů menšinových etnických skupin, tedy z osobní zkušenosti. Pro většinu jsou však informace o členech menšinových skupin převážně čerpány z diskursu. Dokonce i pro lidi, kteří mají každodenní kontakt se členy etnických menšin, velká část jejich informací pochází z diskursu. V každodenním životě, lidé obvykle formulují, reprodukují své postoje prostřednictvím řeči, také etnické postoje jsou získávány sdílené, prostřednictvím rozhovoru, spíše než prostřednictvím interakce. (Van Dijk, 1987: 30-32)

Van Dijk, ve své knize uvádí pět rysů, které jsou charakteristické pro prezentaci rasy v tištěných médiích. 1) Minoritní populace a její život je v médiích prezentována okrajově, na rozdíl od majority. 2) Mnoho dominantních témat je často asociováno s problémy či ohrožováním majoritní kultury, 3) Menšiny jsou popisovány z pohledu bílé většiny, která je prezentována důvěryhodněji 4) *„Témata relevantní pro každodenní život etnických skupin, jako je práce, bydlení, zdraví, vzdělání, politický život a kultura, stejně jako diskriminace v těchto oblastech, jsou v tisku diskutovány jen zřídka, pokud nevedou k „problémům“ společnosti jako celku nebo nevyvolávají senzaci“* a 5) *„prezentace rasismu vůči těmto skupinám je systematicky odprezentována, redukována na případy diskriminace jedinců nebo připsána malým pravicovým skupinám a situována do chudých oblastí. Rasismus elit nebo institucí je diskutován zřídka.“* (Dijk, 1987: 45) Tento negativní diskurs o menšinách není obsažen jen v médiích jako televize či noviny, ale také ve školních učebnicích, tudíž již v průběhu socializace. (Van Dijk, 2002: 145- 159) A proto je poté tento diskurs brán jako přirozený stav věcí.

Již výše jsem zmínila, že v dnešní době také média jsou těmi, kdo utváří diskurs. Jak podotýká Van Dijk, každodenní konverzace o určitém tématu (minorit) je inspirována právě médii. Je odkazováno na televizi či noviny jako zdroj vědomostí či názorů. Dnes jsou dle Van Dijka primárním zdrojem „etnických“ vědomostí právě média. (Van Dijk, 1993: 152) To znamená, že povědomí o minoritách lidé čerpají nikoli ze své bezprostřední zkušenosti, ale z médií.

2.3. DISKURS

2.3.1. FOUCAULT A PRAVIDLA DISKURSIVNÍ FORMACE

Diskurs Foucault vymezuje jako vědění o daném tématu (skupině ...) v dané době a v dané společnosti, které prostupuje celou naší společností v různých formách (médiá, mluvené slovo, dokonce i to nevyřčené...) a je zároveň danou skupinou výroků, ty mají svá pravidla, dle kterých ne/spadají do diskursu. Sám diskurs poté spadá do souhrnu diskursivních formací, které tvoří *epistémé*.

V pracích Michela Foucalta se objevuje diskurs jako pořádek významů, který působí v základu každé kulturní či historické epochy. Zkoumaný diskurs je pak vždy princip klasifikace, normativní pravidlo, institucionalizovaný typ, kategorie reflexe. (Foucault, 2002: 37). Slovo vychází z latiny z *discurrere*, což znamená promlouvat. V médiích je diskurs spjat s reprezentací a přítomností ideologie v komunikaci a je skupinu výpovědí o nějakém tématu. V širším významu je to množina kódů a jejich pravidel, které používáme při tvorbě (a následném posilování) významů vztahujících se k nějakému tématu. (Reifová, 2004: 46-48)

Ve zrození kliniky Foucault uvažuje, že jsme „*historicky odsouzení (...) k trpělivému budování diskursu o diskurzech, (...) naslouchat tomu, co již bylo řečeno. Známe pouze komentář, jako funkci promluvy*“. Ten „*zkoumá diskurs s ohledem na to, co říká a co chtěl říci (...); jde o to výpovědí o tom, co bylo řečeno, zopakovat to, co nikdy nebylo vysloveno*“. (Foucault, 2010:16) Pro mou práci to tedy znamená, že (stereotypní) povědomí o Romech jako takových je dáno diskursem, který ve společnosti koluje. A ten se jako takový v čase nemění, tedy my nebudujeme nový diskurs o Romech, jen stále využíváme ten starý a doplňujeme ho.

Nejvýznamnějšími pracemi, ve kterých se Foucault zabývá diskursem, jsou Archeologie vědění a Slova a věci. Ve Slovech a věcech Foucault zavádí pojem *epistémé*, který v této knize ovšem blíže nevysvětluje. (Foucault, 2007) To napravuje v Archeologii vědění, kde ho definuje jako analýzu diskursivních formací, kterou zavádí, aby ji odlišil od jiných forem historie vědy. „*(...) je to něco jako světový názor, úsek dějin společný všemu poznání (...), je to jakési všeobecné stadium rozumu (...) epistémé rozumíme soubor vztahů sjednocujících v daném období diskursivní praktiky, jež dávají vzniknout epistemologickým figurám, vědám (...)*“. *Epistémé* tedy můžeme analyzovat skrze diskursivní formace jedné dané doby. (Foucault, 2002: 285) Pokud to tedy shrnu, *epistémé* je poznávací schéma, platné pro všechny lidi v dané době, nazvala bych ho „vědění“ dané doby v daném čase. Přesahuje diskurs, je mu

nadřazeno, jelikož v sobě zahrnuje celou sumu diskursů. Je základem vědeckého poznání dané doby. Diskursivní formace, které dávají vzniknout *epistémé*, lze tedy můžeme chápat jako zákonitosti, které v daném diskursu vymezují výskyt výpovědí.

Od *epistémé* autor v Archeologii vědění přechází k diskursu. Nesnaží se ho překračovat ani se vracet k tomu, co bylo před ním. Chce se udržet na rovině jeho samé. Chce ukázat, že to není pouze spojení například skutečnosti a jazyka, tedy ne jen souboru znaků, ale že diskurs jsou praktiky, „*keré systematicky vytvářejí objekty, o nichž mluví*“. (Foucault, 2002: 78-79) Diskurs je tvořen znaky, ale nepoužívá je pouze pro označování věcí, je to něco *více*, co je neredukovatelné na jazyk či mluvu. Je skládán „*souhrnem všech skutečných výpovědí (ať už vyslovených nebo napsaných) v jejich rozptýlení jako událostí*“. (Tamtéž, 44)

Analýzu diskursivních formací Foucault aplikoval na vědy o člověku. Data pro svou analýzu vybíral ze souboru, který byl v určitém období považován za seriózní řečové akty. Nelze se ovšem dovolávat na jejich význam ani pravdu a proto se tedy nelze dovolávat ani na velké myslitele té doby či pokrok věd. Disciplíny nedefinují v různých obdobích stejně své objekty, představitele, koncepty či metody a i v jednom období tyto objekty procházejí změnami, přeměnami či substitucemi. (Dreyfus, Rabinow, 2002: 106-107) Diskursivní formace se neodlišují svými objekty, ale své objekty samy produkují (Tamtéž, 110)

Ovšem diskurs jako takový nemá být analyzovaný, to co má být zkoumáno, jsou fakta diskursu. Vztahy mezi výpověďmi, mezi takto stanovenými skupinami výpovědí a jinými událostmi. Tedy odkrýt vztahy vně i uvnitř diskursu. Abychom mohli takovou výpověď odkrýt, uchopit ji v její jedinečnosti, vymezit její hranice či nalézt její vztahy k dalším výpovědím, potřebujeme pravidla. (Foucault, 2002: 35-50)

Existují čtyři diskursivní pravidla. Formování objektu, artikulační modality, strategie a vymezení subjektu, statusu a identity. Formování objektu je pravidlo, kterým dosáhneme odkrýtí vztahů, které ustavují diskursivní praxi. Není to jen odkazování k základu věcí, ale definice pravidel, která je formují jako objekty daného diskursu. (Foucault, 2002: 74-77) Je to tedy ten pojem, o kterém přemýšlíme (objekt zájmu dané vědy). V mém případě je tímto objektem slovo Rom.

Na každý objekt se váží artikulační modality, ty jsou tedy druhým pravidlem. Jsou to způsoby vypovídání o objektu zájmu. Jinými slovy jak daný diskurs vede k tomu, kdo může mluvit, kde může být daný diskurs aplikován, co může pronášet a o čem. K tomu je dle autora potřeba popsat statut těch, kteří mohou pronášet daný diskurs (kdo má právo daný diskurs pronášet. To můžeme zjistit pomocí jistých charakteristik: role, statut, hierarchie vztahů ve skupině, svěřená moc, právo rozhodovat a intervenovat), dále institucionální umístění

subjektu (kde je diskurs aplikován= umístění) a pozice subjektu ve které se nachází. Tedy různé situace, ve kterých se může subjekt ocitnout. (Foucault, 2002: 80 – 87). Artikulační modalita v případě diskursu o Romech jsou například Romové jako marginalizovaná etnická skupina či Romové jako zaostalá sociální třída (socialistická ideologie z 50. let).

Skrze artikulační modalita definujeme strategie. Strategie je určité organizování pojmů nebo přeskupení objektů. Stává se tak, kdy existují dva objekty, které nemohou v jednom diskursu společně existovat- být oba platné. Tím dochází k rozhodování specifické instance. Toto rozhodování závisí na tom, který diskurs je více v souladu s diskursy, které v dané době platí. (Foucault, 2002: 99 - 108). Takovými strategiemi v mé práci mohou být (vztáhnu-li to k předešlým artikulačním modalitám) strategie integrace do většinové společnosti- odstranění bariér, které brání práci či vzdělání nebo ve druhém případě strategie zapojení do pracovního procesu.

Vymezením subjektu, statusu a identity rozumím jakési předpojmové pole určité diskursivní oblasti, které vytváří konceptuální rámec jedince. Tato pravidla formování se nenacházejí v mentalitě či vědomí jednotlivců, ale v diskursu samém. Jsou tedy anonymní a důsledkem toho tyto výroky bereme jako univerzálně platné (Foucault, 2002: 89 - 98). Z diskursu se tedy stává mocenská technika, kdy člověk sám o sobě začíná takto uvažovat. Tedy Romové chápou sami sebe na základě platného diskursu o nich.

Archeologie je analýza, kterou Foucault používá pro definování diskursů. Diskurs analyzuje diskurs v jeho obsahu, nehledá jiné lépe skryté diskursy. Definuje diskursy v jejich jedinečnosti, nehledá přechod mezi diskursy. Definuje také „*typy a pravidla diskursivních praktik*“. „*Je to systematická deskripce diskursu*“. (Foucault, 2002: 210-212)

Pojem Rom je tedy diskursivním objektem, který má významový rozsah. Roviny tohoto významového rozsahu mají ideologický rozměr (jsou to naturalizační strategie) a ten je ve vztahu k nějakému hegemonickému uspořádání.

Diskurs a jeho pojetí lze najít i v dalších význačných dílech Michela. V knize Dohlížet a trestat spojuje diskurs s kontrolou, mocí. Zde autor píše, že moc je vědění- tedy, že pokud má někdo moc, utváří diskurs. Moc je uvnitř každého diskursivního režimu. Diskurs se zde stává šířitelem zákona a je v tomto díle pojímán mocensky- jako nástroj kontroly a moci. Moc je zde prováděna skrze disciplínu. (Foucault, 2000) Disciplína je technika moci, který manipuluje s celou masou. Ovšem dělá to vysoce individuálním způsobem, který izoluje a zaměřuje se na každého jednotlivce zvlášť a podrobuje ho stejným normalizačním postupům. Disciplinární moc produkuje moderního člověka. (Fairclough, 1992: 52) Technikami moci jsou dále výzkum, konfese a biomoc. Biomocí rozumí moc nad životem. Ta se zaprvé

soustředí na těla jako stroj- na jeho výcvik, zlepšení schopností a sil, zařazení těla do účinných systémů kontroly; za druhé pojímá tělo jako sloužící pro biologické účely- rozmnožování, úmrtí, narození. Propojení umožňuje systematické plánování biologicky obecného blaha spojené s disciplinováním těla- život a sexualita jako mocenský zájem státu. (Dreyfus, Rabinow, 2002) Výzkum a konfese jsou dvě hlavní techniky pro analýzu moci. Definují typy diskursu, které jsou v moderní společnosti. Ty jsou úzce spojeny s jejími způsoby společenské organizace a kulturními hodnotami. Výzkumnými nástroji je možné mocenské vztahy extrahovat a tvořit znalosti. Existují tři vlastnosti výzkumu. Výzkum mění ekonomiku na výkon moci, individualitu převádí na pole dokumentace- generalizace průměrů atd. a z individuí se stávají případy. Výzkum je technikou objektivace lidí, zatímco konfese je technikou subjektivace. Konfesi Foucault popisuje jako rituál diskursu. Mluvící subjekt se v tutéž chvíli stává předmětem výpovědi a je zde důležitá i síla vztahů mezi účastníky. Partnera, není pouze účastník dialogu, ale je to autorita, která vyžaduje konfesi, předepisuje a oceňuje ji a zasahuje tak, aby ji člověk mohl posoudit, zapomenout, utěšit či smířit. Konfese mění člověka: ospravedlňuje, vysvobozuje a očišťuje ho. (Fairclough, 1992: 52-55).

Jak tedy Foucault poukázal, kdo má vědění- ten má moc. Na něj navázal i Van Dijk, který se zabývá nerovnoměrným rozdělením moci (elity-minorita) ve vztahu k médiím. Tudíž i média jsou mocenským nástrojem, skrz něž se ustanovuje to, jak se bude o daném tématu psát. Elity, které mají moc, využívají větší prostor v médiích a tím určují i agendu a rámce. Zatímco menšiny nemají svůj hlas, ale jsou pouze pasivními aktéry. (Van Dijk, 1993: 254) V práci Van Dijka (1995) lze nalézt diskursivní strategie spojené s etnickými událostmi. Jsou to: polarizace na „my“ a „oni“; zaměření se na sociální, ekonomické a kulturní problémy zaviněné jimi; dále obviňování oběti- negativní události ve vztahu k etniku, zmiňování kulturní diference a deviace, promluva bílé elity o dané události, dobrá sebe-prezentace (jako etnika) a odmítání rasismu. (Van Dijk, 1995: 38) Rasistický diskurs vyzdvihuje „naše“ dobré věci a „jejich“ špatné nebo na druhou stranu „jejich“ dobré věci snižuje oproti „našim“ špatným. Událostí, o kterých se ve vztahu k minoritám pojednává, je pár: povětšinou negativní jako kriminalita, problémovost, nepřizpůsobivost apod. (Van Dijk, 1993: 147-148)

Van Dijk pojímá diskurs jako specifický komunikační případ, který je psaný či mluvený a je formou verbální interakce nebo užití jazyka. V širším pojetí by se do něj dalo zařadit i neverbální vyjádření. (Van Dijk, 1993: 146-147) CDA (kritická diskursivní analýza) dle Van Dijka se soustředí na roli diskursu v produkci a reprodukci sociálních nerovností. Van Dijk zkoumá vztahy mezi „*textem, mluvou, sociálním poznáváním, mocí, společností a kulturou*“. A CDA pojímá jako důležitý prostředek pro změnu. Metoda vychází z toho, že využívání

jazyka slouží k legitimizaci a reprodukci našeho života a pojmá diskurs jako reprodukci sociálních nerovností. V jeho pracích je důležitý pojem moci a dominance, kterou spojuje s elitami či institucemi, které mají „(symbolickou) sociální moc“, která je organizovaná a institucionalizovaná a která dále vede k určitým vlastnostem obsahu. Tato moc je založena na privilegovaném přístupu k sociálně hodnotným zdrojům- peníze, status, členství, vzdělání, znalosti. Tyto elity velmi často představují většinově uznávané hodnoty a svými výroky utvrzují, že převládající hodnoty platí a posilují stereotypy. A tím si vytvářejí kontrolu jako členové jedné (dominantní) skupiny nad ostatními. Tato dominance se produkuje mnoha formami- interakcí, komunikací a diskursem- a právě přes ten a jeho analýzu Van Dijk doufá, že pochopíme dominanci a budeme se snažit o změnu. A detailní popis, explanace a kritický přístup k diskursu nám odhalí, jak diskurs ovlivňuje sociálně sdílené vědomosti, názory a ideologie. Právě nedostatek moci je spojen s nedostatkem kontroly nad diskursem, a tudíž lze říci, že přes něj kontroluje jedna skupina druhou- nemusí ji kontrolovat fyzicky ale také ideologicky. To nemusí být vždy zřejmé- kontrola je ukryta v textech/ promluvě. A CDA má za úkol tyto diskursivní strategie, které legitimizují kontrolu odhalit. (Tamtéž, 252- 265). CDA se nesnaží zakládat samostatnou disciplínu či školu, ale soustředí se na závažná témata ve společnosti. Především ty, která podporují (re)produkci nerovností. (Šamánek, 2010:44)

2.3.2. DISKURS JAKO SOCIÁLNÍ PRAXE- FAIRCLOUGH

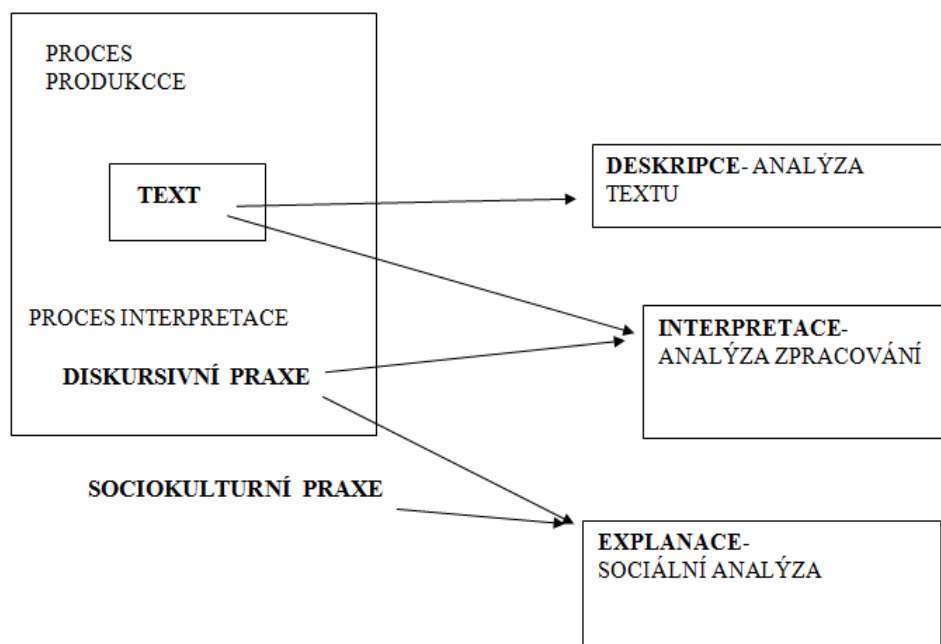
Ikdyž Fairclough vychází z Michela Foucaulta, kritizuje ho za přehnutí pasivity aktérů, kteří jsou manipulováni mocí. Foucault si nevíšimá, že ve společnosti existují boje mezi sociálními silami; dominantní skupiny mají možnosti oponovat dominantním (ne)diskursivním systémům a je zde možnost změny mocenských vztahů, která je uskutečňována skrze boj. (Fairclough, 1992: 56)

Fairclough používá termín diskurs v širším slova smyslu, než jak jej užívají tradičně lingvisté. Diskurs se vztahuje k užívání jazyka, jako součást sociální praxe, než jako projev čistě individuální aktivity. Je nezbytné zohlednit vztah diskursu a sociální struktury, která určuje dané sociální jednání i jazykové projevy. Takovéto pojetí má dvě implikace. První z nich je, že diskurs je forma akce, která je ovlivňována viděním světa dané společnosti i jednotlivými aktéry. Druhá implikace je dialektický vztah diskursu a sociální struktury. Na jednu stranu je diskurs tvarován a omezován sociální strukturou, ale také tuto strukturu zároveň utváří. Vymezuje tři aspekty konstruktivního efektu diskursu. Diskurs přispívá ke

konstrukci identity, pomáhá nám vymezit sociální vztahy a podílí se na konstrukci systému vědění. (Fairclough, 1992: 62- 64).

Fairclough nahlíží na diskurs jako komplex tří prvků- sociální praxe, diskursivní praxe (produkce, distribuce, konzumace) a text. Ideologie je do textu vepsána a neexistuje text bez ideologie. Neexistuje ani vědění a praxe bez ideologie. (Fairclough, 1995: 71-74). Což podporuje můj předpoklad, že na základě vybraných deník, které se liší svou politickou příslušností, se bude lišit i psaní o kauze. Ideologii chápe autor jako konstrukci reality, která je obsažena v diskursivní praxi a přispívá k (re)produkci či přetváření mocenských vztahů. Ideologie je obsažena v jazyce různými způsoby v různých rovinách. (Fairclough, 1992: 87-89)

Nyní popíši tři dimenze (text, diskursivní praxe a sociální praxe) a tři procesy (deskripce, interpretace a explanace), které Fairclough používá a ze kterých vyplývá i má metoda. CDA dle Fairclougha se skládá z interdisciplinárního postupu, který zahrnuje deskriptivní lingvistickou analýzu textu, interpretační analýzu diskursivní praxe a explanační analýzu sociální praxe (viz Obr. 1.). Samotná lingvistická deskriptivní analýza je nepostačující, jelikož nedokáže popsat vztah textu v širších souvislostech (sociálně-kulturní vztahy apod.). Vždy když je užit jazyk, je to dle autora komunikační situace, která se skládá ze tří dimenzí. Text může být psaný, mluvený, vizuální či kombinovaný. Diskursivní praxe se skládá z produkce a konzumace tetu a sociální praxe, která zasazuje komunikační událost do širšího rámce. Cílem CDA dle Fairclougha je poté zjistit vztahy mezi užitím jazyka a sociální praxí, ve které je užíván. (Fairclough, 1992: 63-100)

Obr. 1. Diagram trojdimenzionálního modelu Fairclougha, Zdroj: Fairclough, 1995: 98

Analýzu textu, tedy deskripci, tvoří stylistika, slovní zásoba, koheze, syntax; dále síla výpovědi, koherence a intertextualita. Těchto sedm věcí dohromady vytváří rámec analýzy textu, který zahrnuje produkci, interpretaci, ale také formální náležitosti textu. Analýza slovní zásoby je velmi důležitým krokem, jelikož právě slova nesou konotaci i denotaci, které odkrývají vliv společnosti na text. Dále to jak je text vystavěn, nám ukazuje, které domněnky, sociální identity, vztahy či systémy vědění jsou v textu obsaženy. (Fairclough, 1992: 73-78)

Interpretace diskursivní praxe zkoumá produkci, distribuci a konzumaci textu. Texty mohou být v rozdílném sociálním kontextu konzumovány rozdílně. Zde by se měl výzkumník, právě pro úplnost CDA, zaměřit na výzkum publika (jak text interpretuje, sociální identitu participantů- co tvoří její pozadí a popředí), výrobu textu (v mém případě celý proces výroby zprávy- přes zpravodajské hodnoty, rozhodování redaktora až po výrobu samotného textu novináři) a poté na samotné texty (novinové články). (Fairclough, 1992: 78-86) Jak i sám Fairclough nakonec přiznává, obsažení všech prvků v CDA je velmi náročné a ojedinělé. (Trampota, Vojtěchovská, 2010: 172) I v mé CDA se zaměřuji pouze na analýzu novinových článků. Můžeme také zkoumat intertextuální řetězce, tedy zda někdo texty přijímá za své a zahrnuje je (či jejich části) do svého textu. Intertextualita bere text jako přetváření minulosti v současnost. Tato perspektiva je užitečná, jelikož odhaluje stabilní sítě distribuce, z nichž je jeden text šířen dále. Existuje také zjevná intertextualita, což znamená citace textu- tedy text jasně vychází z textu jiného. Skrze intertextualitu probíhá interdiskursivita, jelikož text odkazuje k předchozím událostem. Interdiskursivita znamená, že texty čerpají z určitého diskursu a my se jej pokoušíme identifikovat. Tyto dvě složky odkazují k jak kontinuitě, tak změně. Změně, jelikož navazuje vždy na existující diskursy, ovšem někdy novými způsoby, ale na druhou stranu je text omezen existujícími mocenskými vztahy. Tyto vztahy poté regulují přístup účastníků k diskursům. (Fairclough, 1992: 78-86)

Explanace sociální praxe je analýza vztahu diskursu a diskursivní praxe a odhalení distribuce diskursu skrze text. V této fázi analýzy se výzkumník zabývá diskursem ve vztahu k ideologii a moci, dále odhaluje diskurs v rámci moci (hegemonie) a ukazuje evoluci mocenských vztahů. Při explanaci musíme vycházet i z jiných teorií, které nám pomohou vysvětlit danou sociální praxi. V této fázi dochází k závěrům celé CDA. Výzkumník se musí soustředit na to, zda diskursivní praxe přispívá k zachování statusu-quo. Tedy jestli užívá pravidla diskursu, nebo zda se podílí na sociální změně, tedy tato pravidla mění. Také se zkoumá, jestli se tímto posilují nerovné mocenské vztahy ve společnosti. (Fairclough, 1992: 86-100)

Ideologie je pro Fairclougha jak ve strukturách (pořadí diskursu), „*kteřé představují výsledek minulých událostí a podmínek pro současné události: a samy o sobě, jak se reprodukují a transformují své předem dané struktury. Ale je to také akumulovaná a naturalizovaná orientace, která je postaven na normách a konvencích, stejně jako pokračující práce na naturalizaci a denaturalizovat těchto směrů v diskursivní události*“. (Fairclough, 1992: 89)

Pokud chceme mocenským vztahům mezi diskursy rozumět, musíme si zavést pojem hegemonie. Zde autor vychází z práce Gramsciho. Ta znamená, dle Fairclougha, moc nad společností jako celkem, která se skládá z různých sociálních tříd. Je to tedy nadvláda „*napříč ekonomickými, politickými, kulturními a ideologickými vrstvami společnosti*.“ Hegemonie je záležitostí spíše integrace spíše než ovládnání podřízených tříd ideologickými prostředky pro účely získání souhlasu. Autor se zabývá „*bojem odehrávajícím se kolem záležitostí největší nestability mezi třídami, aby vytvářela, udržovala nebo rozbíjela spojení a vztahy dominance či podřízenosti, které nabývají ekonomických, politických nebo ideologických forem*“. (Fairclough, 1992: 92).

Pravidla diskursu jsou diskursivním aspektem nestabilní a protichůdné rovnováhy, která tvoří hegemonii. Jedním z bodů hegemonního boje je právě (re)artikulace pravidel diskursu. Stejně jako produkce, distribuce, konzumace, interpretace textů a samotná diskursivní praxe jsou body hegemonního boje, díky nimž dochází k reprodukci a přetváření nejen stávajících pravidel diskursu, ale i sociálních a mocenských vztahů. (Tamtéž, 93- 94)

3. METODOLOGIE

3.1. VÝZKUMNÉ OTÁZKY

Co obsahuje a jak se vlastně vytváří diskurs okolo Romů v kontextu Břeclavské kauzy? Jakým pravidly se vyznačuje.

Liší se toto zobrazení na základě zvolených deníků?

3.2. VÝZKUMNÝ VZOREK

Články vyhledám pomocí databáze Anopress IT. Zadála jsem klíčová slova: „Břeclav“, „Romové“. Tato slova jsem hledala postupně v každém z pěti vybraných deníků: MF Dnes, Právo, LN, Blesk, Haló noviny. Tím se mi již selektovaly články, které se týkaly mé kauzy. Dále jsem u každého deníku dle zadaných období vybrala první článek, který o kauze pojednával. Jedinou výjimku jsem udělala u Lidových novin, ve kterých dne 26. 5. 2012 vyšly dva články (i na stejné straně), které o kauze pojednávaly, proto jsem na základě svého rozhodnutí, zapojila do analýzy oba.

Zkoumaným souborem jsou tištěná celostátní periodika vycházející v České republice. Tištěná média jsem zvolila, jelikož občané ČR je pokládají za seriózní zdroj informací a tudíž mají vliv na jejich uvažování. Je důležité si uvědomit, že právě média nám formují naše názory (mimo vlastních zkušeností) a naše smýšlení o okolním světě. (Mičienka, Jiráček, 2007: 22-23) Nepojímám to ovšem tak jednostranně a předpokládám, že na začátku čtení musím mít samotný čtenář již nějaký postoj, který mu média buď potvrdí, nebo naruší (slova vyvrátí bych se vyvarovala, jelikož je to v tomto ohledu pro mě dlouhodobější proces). V těchto médiích jsem hledala zprávy, které se vztahovaly k tématu. Ty jsem zvolila, jelikož by měly být (dle stylistického žánru) objektivním popisem události.

V rámci periodik bych vymezila pět titulů, každý titul bude reprezentovat jiný typ deníku. Zkoumanou jednotkou budou zprávy deníků Mladá fronta Dnes, Lidové noviny, Haló noviny, Blesk a Právo o mnou zvolené kauze. Záběr těchto novin se v jistých ohledech liší. Rozlišila jsme je na základě politické příslušnosti. Předpokladem byla odlišnost konzervativního a liberálního pohledu.

V českém prostředí neexistují relevantní výzkumy, které by ideologickou blízkost jednotlivých deníků prokázaly. Jak však uvádí Jiráček a Trampota, politickou inklinaci lze

předpokládat, a to ze stranění publik médiím, které je patrné zejména u čtenářů denního tisku. Nejvíce napravo se řadí deník MF Dnes (k orientaci napravo se hlásí 42 procent čtenářů). K levicové straně spektra naopak Jiráček s Trampotou řadí deník Právo (ke středové orientaci se přihlásilo kolem 40 procent čtenářů a k orientaci nalevo přes 39%). Jeho skutečné postavení může být ale o něco levicovější vzhledem k potenciální silnější neochotě čtenářů (i voličů) hlásit se k levicovému směřování, než je tomu u čtenářů inklinujících k pravici (Trampota, Jiráček, 2008: 18).

Haló noviny jsou striktně levicové, což vychází i z jejich těsných vztahů s KSČM. Na základě profilování Lidových novin, které se profilují jako deník intelektuálů a elit, a dále také na základě jejich průzkumu, kde píše, že mají *“nadprůměrný podíl mezi čtenáři podnikateli, vedoucími pracovníky a všemi s rozhodovací pravomocí o firemních investicích“*, lze přiřadit Lidové noviny na pravou část spektra. (Lidové noviny: 120 let v dobré společnosti, citováno 15. 11. 2014). Deník Blesk byl naproti tomu vybrán jako představitel bulvárního média, který je nejprodávanějším typem svého druhu v ČR. Žiačiková ve své diplomové práci provedla statistickou analýzu tištěných médií v ČR a u tohoto deníku zjistila, že svými názory se kloní k levicové ideologii. (Žiačiková, 2012: 16)

Předpokládám tedy, že MF Dnes a Lidové noviny budou podporovat názory pravicově orientovaných politických stran, zatímco deníky Blesk, Právo, Haló noviny budou na opoziční straně, tedy na levé části politického spektra. Výběr textů vztahujících se k dané kauze, které v analýze používám, má za cíl odhalit podobu diskursu okolo Romské menšiny v kontextu Břeclavské kauzy

3.3. METODA VÝZKUMU

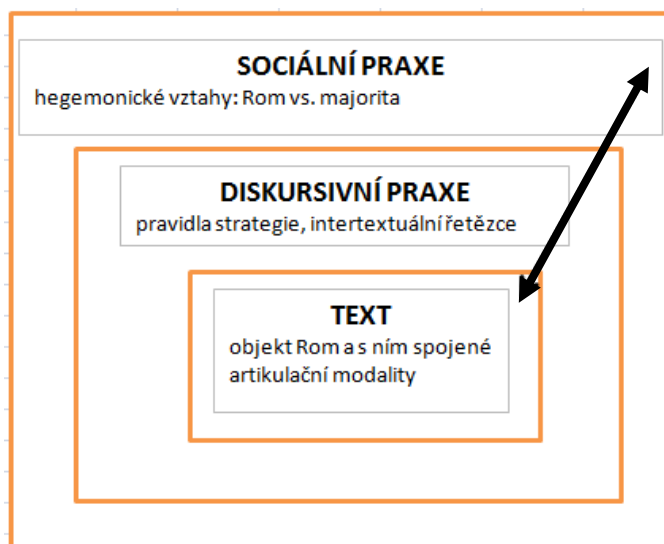
Ve své práci se zaměřuji z hlediska času na jednu kauzu, ve které Romové vystupují. Vybrala jsem Břeclavskou kauzu, ve které sleduji její postupný vývoj. Tuto kauzu jsem již v úvodu blíže popsala. Zprávy jsem rozdělila do tří období dle časové posloupnosti. Zprávy od 15. 04. do 20. 4. 2012 jsou první období. Kdy se poprvé v jednotlivých denících začalo o kauze psát, vždy jsem vybrala první ze zpráv o dané kauze z daného deníku. Druhým obdobím rozumím články data po 23. 05. 2012. Opět s tím, že беру první zprávy z jednotlivých deníků. Zde došlo k obratu v celé kauze, a zjistila se vykonstruovanost celého činu. A články kolem konce května 2012 jsou obdobím třetím, a zajímá mě, jak média o celé kauze dále psala. V tomto období jsem se snažila vybrat vždy poslední článek, pojednávající o

kauze.

Pro výzkum, který budu provádět, použiji metodu kvalitativní diskursivní analýzy. Vybrala jsem si přesněji kritickou diskursivní analýzu, kdy převážně vycházím z děl Normana Fairclougha a Teuna A. van Dijka.

Van Dijk dává přednost makrostrukturálním prvkům sdělení (titulek, první odstavec), neboť se domnívá, že signalizují důležitý kognitivní vliv na čtenáře. Zaměřuje se převážně na to, jak elity využívají větší prostor v médiích a šíří tím svůj „hlas“. Tím určují i agendu a rámce. Zatímco menšiny nemají svůj hlas, ale jsou pouze pasivními aktéry. Jedním z hlavních úkolů kritické diskursivní analýzy je odhalit strategie diskursu, které legitimizují kontrolu nebo jinak naturalizují sociální pořádek, zejména vztahy nerovnosti (Van Dijk, 1993: 254). Titulků a prostoru věnovaného elitám jsem si ve své analýze všimla, jelikož jsem pak mohla porovnat, jaký prostor byl oproti nim využit pro prezentaci „hlasu“ samotných Romů. Využívání promluv elit médií pojmám jako strategii diskursu, která má za cíl naturalizovat sociální stratifikaci.

CDA jsem si vybrala hlavně z důvodu, že právě diskursy nás nevědomky ovlivňují v našich názorech či postojích a to nejvíce ve vztahu k minoritám či imigrantům. (Van Dijk, 1993: 148) A v dnešní době jsou tyto diskursy nejčastěji šířeny skrze média, jak jsem již výše v teorii uváděla. CDA je interdisciplinární, kombinuje sociologii, lingvistiku a texty se snaží číst i s ohledem na to, co v textu není vyjádřeno přímo. Všimá si jazyka, kontextu či výrazových prostředků, „*zkoumá sdělení, jeho obsah, význam a efekt na sociální realitu, a to v jeho sociálním kontextu*“. (Šamánek, 2010: 44) CDA se zaměřuje na lingvistickou a sociálně sémiotickou stranu textu, ovšem jde dále, aby mohla výsledky zařadit do širšího diskursivního rámce. (Van Dijk, 1993: 249-252) Diskurs můžeme pojímat v CDA třemi způsoby (od Fairclougha): diskurs jako text (lingvistika), diskurs jako diskursivní praxe (instituce přispívající k (re)produkci diskursu ve společnosti) a diskurs jako sociální praxe (ideologický efekt diskursu). (Šamánek, 2010: 44) Norman Fairclough rozšířil diskurs oproti Foucaultovi, který jej vnímal ve vztahu k vědě, a vztáhl jej k sociální praxi a užívání jazyka. (viz Teorie-Diskurs jako sociální praxe)

Obr. 2. Aplikace trojdimenzionálního modelu Fairclougha na případ břeclovské kauzy

Zdroj: vlastní výzkum

Šipka od sociální praxe k textu ukazuje, že při psaní článků autoři jednají v rámci ustanovené sociální praxe. Pokud by naopak autoři psali text, který by sociální praxi obohacoval, tedy nepsali by v ustanovených rámcích (stereotypní psaní o Romech), šipka by směřovala od textu k sociální praxi. Pokud se změní text, mění se i sociální praxe- což je vlastně úroveň pravidel existujících diskursů. A také naopak- změna sociální praxe ovlivní změnu existujících diskursů a textů. (Fairclough, 1995: 98)

V břeclovské kauze došlo k oběma jevům, kdy ze začátku autoři psali o kauze dle předem daných schémat z širší sociální praxe (stereotypní zobrazování Romů), vše se ovšem změnilo ve druhém období, kdy naopak autoři mohli rekonceptualizovat objekt Rom a s ním spojené artikulační modalita a rozšířit jeho významový rozsah (Romové jako nevinní). Došlo k redefinici pojmu Rom a tím se pozměnila i sociální praxe, stalo se, že negativní složka objektu Rom mohla být díky tomu odstraněna či alespoň zredukována.

Z výše zmíněných dimenzí a procesů Fairclougha tedy vyplývá má metoda analýzy:

- a) Deskripce, tedy textová analýza, zde v mém případě pojem Rom a jeho artikulační modalita. Budu hledat s jakými konotacemi je slovo Rom v denících spojováno a jakého jsou rázu.
- b) V interpretaci mě bude zajímat, zda naleznu intertextuální řetězce. Tedy, zda deníky sebe navzájem citovali/ využívaly stejného zdroje/ kdo a jak reagoval na událost. Tím se mi odhalí podoba širší diskursivní praxe.
- c) Jako poslední je explanace. Zde se zaměřím především na hegemonické vztahy ve společnosti, zkusím nalézt, jaká ideologická schémata se v této kauze objevují a kde/jak jsou zasazeni Romové v širší sociální praxi.

4. EMPIRICKÁ ČÁST

Analýza dat byla prováděna v průběhu zimního semestru pomocí programu MAXQDA, který byl využíván v kurzu KSS/KLAS. Pro analýzu byla použita metoda CDA (kritické diskursivní analýzy). Souborem bylo 16 článků z pěti deníků (MF Dnes, Blesk, Právo, Lidové noviny, Haló noviny). Na každý deník tedy náležely 3 články (s výjimkou Lidových novin, kde jsem vybrala články čtyři), kdy každý článek spadl do jednoho ze tří období (viz Metodologie). Jednotkou analýzy byly jazykové projevy- tedy texty. Pozornost byla soustředěna na aktéry, jejich výpovědi a mocenské vztahy. V těch byly mimo jiné také hledány ustálená spojení, která se používala ve vztahu k Romům. Pro analýzu byly nejdůležitější části nadpis a první odstavec. Právě tyto části v hierarchické struktuře textu definují nejvíce důležitou nebo relevantní část informací v textu, která je dále pouze rozvíjena a komentována. (Erjavec, 2001:704)

V textech jsem v programu MAXQDA vytvořila kódy, které mi pomohly v lepší orientaci v článcích. Kódy byly nejdříve rozděleny dle jednotlivých aktérů- matka, chlapec, Rom, elita (představitelé radnice, zpěvák, policie). Což odpovídá Foucaultovu pravidlu objektu. Na tyto objekty- kódy- se vázali další pod-kódy: artikulační modality. Kód Rom poté obsahoval pod-kódy: Romové jako zaostalá sociální třída, problémoví (kriminální) Romové, Romové ti hodní, agresivní Romové, Romové využívající sociální systém, extremismus. Chlapec poté obsahoval pod-kódy: lhář, oběť. Foucaultovo pravidlo strategie jsem v textech také našla. U artikulační modality chlapec jako lhář to byly důsledky, které lež vyvolala. U Romů řešilo město problémy s nimi pomocí romského asistenta, kriminalita se řešila skrze trestání (soud), dále to byla vznikající proromská rada a Romové také žádali vládu, aby obnovila post ministra pro lidská práva a uzákonila, že půjde trestně stíhat původce pomluv namířených proti Romům. (Blesk, LN-A, 26. 5. 2012). Pravidlo vymezení subjektu, statusu a identity bylo v textech těžké najít, možným takovým pravidlem, by mohlo být vymezování v opozici vůči Romům (MY vs. ONI).

V programu MAXQDA jsem také kódovala strany a autory článků. Autoři článků byli kódováni, jelikož jsem si nebyla jistá, zda neexistuje gate-keeper celé události, který by událost „vedl“ a mohl tak inspirovat další deníky pro informování o události daným způsobem. Jinými slovy jsem hledala intertextuální řetězce. Ty zjištěny nebyly. Autoři článků se měnili a kromě tří autorů, kteří o události psali dvakrát (cik, miš, miv), o události ostatní psali pouze jednou. Při začátku dané kauzy o ní prvně informoval Blesk a Právo, ve druhém

období to již byli s rozdílem pár minut všechny deníky. Strany pro mě byly důležitým kódem, jelikož situace článku v novinách určuje jeho pozici v pomyslné hierarchii důležitosti. Událost byla ve většině deníků situována na první tři strany (Výjimkou bylo Právo, které ve třetím období o události psalo až na straně 9.) a s výjimkou Blesku, který o ní referoval na stranách 6, 4 a poté 7. Což lze ale pochopit na základě zaměřenosti tohoto deníku jako bulvárního plátku. Celá kauza se ve všech denících vztahuje pouze k jednomu místu- Břeclavi.

4.1. PRVNÍ OBDOBÍ

V období, kdy se informovalo poprvé o útoku, média sympatizovala s matkou a chlapcem, jako oběťmi. Matka byla vykreslena jako vysokoškolsky vzdělaná (soudní překladatelka), pracující a (nepřímo to vyplývá z deníků- nikde nebyl citován či zmiňován otec) samoživitelka.

U všech deníků lze nalézt definici útoku jako surového, agresivního a nesmyslného. „*Neměl cigaretu, přišel o ledvinu! Tři Romové zbili Ukrajince.*“ (Blesk, 17. 4. 2012) „*Romové surově zbili chlapce*“ (MF Dnes, 18. 4. 2012) „*Po brutálním napadení Romy (...)*“ (Právo, 17. 4. 2012) V Blesku můžeme navíc nalézt také připsanou příslušnost chlapci jako další menšině.

V prvním odstavci se vyskytoval často popis Romů jako násilníků. „*V neděli večer v Břeclavi na něj totiž zaútočili tři romští agresoři, kteří po něm chtěli kuřivo.*“ (Blesk, 17. 4. 2012) Což formuje negativní myšlení populace ohledně Romů a pomáhá utvrzovat stereotypy. Nalézt zde můžeme také „potvrzení“, že s Romy jsou problémy dlouhodobé. „*Necelé dva roky poté, co Romové v Břeclavi bezdůvodně brutálně zmlátili devětadvacetiletého muže, došlo v neděli večer ve městě k dalšímu incidentu.*“ (Právo 17. 4. 2012) Tato událost nijak nesouvisí s útokem v Břeclavi, ovšem posiluje to názor, že s Romy problémy již byly a toto není ojedinělý případ.

V prvním období v titulcích se objevovalo označení „brutální, agresivní“ Romové a extremistický pochod. Romové jsou spojováni s agresivním útokem na chlapce. O události psali Blesk a Právo v souvislosti se samotným zbitím chlapce, zatímco Lidové noviny, Haló noviny a MF Dnes spíše o události pojednávali ve spojení s extremisty a jejich pochodem v Břeclavi. V tomto období byly ve člancích důležitými oblastmi Romové- brutální útok (agrese), problémy s nimi (kriminalita, zneužívání systému, nepracující); extremismus a s ním spojená demonstrace. Demonstrace byla spojována především s extremisty, ovšem podávána tak, že se staví proti těm „agresivním a zlým Romům“ a snaží se ochránit obyvatele. To ještě

bylo posíleno tím, že média zmiňovala i podporu ze stran obyvatelstva („v neděli se zřejmě **uskuteční pochod za patnáctiletého chlapce**“ (LN¹, 20. 4. 2012). „**účast na demonstraci už na sociální síti Facebook přislíbilo tisíc lidí**“ (Haló noviny, MF Dnes, 18. 4. 2012))

Nejvíce se k dané události vyjadřoval starosta Břeclavi, jako představitel elity- držitele moci- a média nepřímo citovala matku. Starosta událost ostře odsuzoval a ve 4 z 5 deníků byl zmiňován dlouhodobý problém s Romy ve městě- především kriminalita, vysoký počet, agrese (LN, Haló noviny, MF Dnes, Právo). Jediné Haló noviny neobviňovali z útoku přímo Romy, ale vždy používala slova jako pravděpodobně, podle jeho slov- čímž se podle mého názoru jen chtěly oprostít od podávání neověřené informace. Blesk o útoku psal nejvíce negativně ve vztahu k Romům a spojoval útok s jejich „agresivní povahou“. (Blesk, 17. 4. 2012)

4.2. DRUHÉ OBDOBÍ

Ve druhém období, kdy nastal zvrát celé kauzy, všechny noviny psaly o vymyšleném útoku. K této změně- zjištění, že chlapec lhal- došlo díky policejnímu vyšetřování, kdy byl chlapec podroben detektoru lži. Díky němu se zjistilo, že si celý útok vymyslel, jelikož se bál reakce své matky, kdyby jí řekl pravdu o původu svých zranění, ty si způsobil při předvádění gymnastických triků před kamarády. Útok Rom měl být tedy pouze zástěrka, která byla využita, jelikož si mladík uvědomoval dlouhodobé negativní postoje veřejnosti vůči této minoritě. V nadpisech figuroval spíše chlapec „lhář“ a důsledky lži (trestní oznámení...).

Nejdůležitějšími oblastmi byly lež chlapce, (možné) důsledky lži, nepřímé obvinění matky z rozpoutání celé kauzy skrze obavu chlapce na reakci matky v případě, kdyby jí pověděl pravdu. Opět ve všech denících nejvíce promlouval starosta, ovšem zde se již více objevuje i zástupce Romské asociace. V Právu, Lidových novinách a Blesku vystupoval také Michal David a jeho názor na celou událost. To bylo překvapujícím zjištěním, jelikož zmiňování či přímé citování M. Davida, zpěváka- představitele elity- který s událostí neměl přímo co dočinění (daroval peníze rodině chlapce); očekávala jsem pouze u deníku Blesk, který jakožto bulvární médium bude s větší pravděpodobností psát o celebritě nežli o samotné kauze. Překvapením byl článek od MF Dnes, kde byla vznesena jistá nevěra ve výsledky vyšetřování policie ČR (zjištění o vymyšlení si útoku chlapcem), kterou měla podporovat promluva zástupce mladých radikálů. (MF Dnes, 24. 5. 2012)

¹ pro Lidové noviny používám v citacích zkratku LN

4.3. TŘETÍ OBDOBÍ

Ve třetím období je kauza spojena s důsledky, které mohou postihnout chlapce. Vykreslení Romů se v tomto období mění- již nejsou viníky události, ale média je nevykresluje ani úplně jako oběti celého případu. V některých denících ovšem lze nalézt výpověď o Romech, jako ti, kteří „*učinili smířlivé gesto*“. (Haló noviny, 29. 5. 2012) Promlouvá tu za ně ovšem opět pouze zástupci Romské asociace: předseda Vladimír Galbavý- místopředseda národnostních menšin v ČR- a Bc. Stanislav Daniel² (v té době místopředseda asociace), které bychom za běžné Romy označit nemohli a již bychom je mohli zařadit mezi elitu. Noviny spekulují nad všemi možnými důsledky, které lež měla či mohla mít. Již od druhého období je zde vidět, že celá vinna se připisuje matce chlapce, buď nepřímo tvrzením, že se jí bál; či přímo zmíněním, že to byla ona, která o tom informovala veřejnost. Objevuje se zde také „svalování vinny“ na mladíkovy přátele, kteří o tom celou dobu věděli. (LN-A, 26. 5. 2012)

Romové byli vykresleni jako „ti dobří“ „*Romové nepodají trestní oznámení na mladíka z Břeclavi, který si vymyslel útok členů této menšiny na svoji osobu.*“ (Haló noviny, 29. 5. 2012) také se hledal viník celé kauzy a diskutoval se celkový postup policie při zveřejnění etnické příslušnosti. „*U zrodu protiromské hysterie v Břeclavi stála jedna věta policistky.*“ (LN-B, 26. 5. 2012) Ovšem sice se v denících objevovala spojení jako smířlivé gesto apod., ale na příkladu příspěvku z MF Dnes (29. 5. 2012) lze vidět, že i toto smířlivé gesto bylo bagatelizováno, zde v podání starosty, který ho snižuje tím, že to bylo na místě. "*Po té emotivní omluvě matky i syna byla smířlivost na místě,*" komentoval zklidnění situace. "Tudíž omluva matky, která ani v jednom z deníků nebyla přímo či nepřímo citována, stačí k tomu, aby se celá kauza „vymazala“ a Romové se vlastně nemají proč „se zlobit“. Tato kauza tak velmi poškodila vnímání romské komunity ostatními občany, že by rozhodně neměla být celá kauza uzavřena ve chvíli, kdy se matka omluvila a vstřícný krok Romů bagatelizován

Některé z deníků (MF Dnes, Haló noviny) v nadpisech zahrnuly také Romy, ovšem nyní v „dobrém světle“- smířlivé gesto.... V žádném deníku jsem nenašla omluvu deníků vůči Romům či psaní o Romech přímo jako obětí celé kauzy. V novinách bylo jen zmíněno, že tato kauza poškodila romskou komunitu (Právo, LN-A, 26. 5. 2012).

² viz <http://celostatni-asociace-romu-cr.webnode.cz/>

4.4. DISKURS V BŘECLAVSKÉ KAUZE

4.4.1. ÚVOD

Většina zpráv začala s popisem události pomocí prohlášení hlavního politického představitele této oblasti- starosty. Všechny média u něj také zmiňovala příslušnost k jeho politické straně ČSSD. Při jeho vyjadřování si můžeme všimnout, že vždy mluví za celé město „*Nemáme radost z toho, že nám městem mají pochodovat extremisté, vyjádřil se starosta Břeclavi Oldřich Ryšavý (ČSSD)*“ (LN, 20. 4. 2012) „*Rozhodně odsuzujeme to, co se chlapci stalo. Něco takového mohly udělat jen bestie, a ne lidé. Policie vyvíjí maximální úsilí, aby útočníky co nejdříve dopadla. Na druhé straně ale odmítáme to, aby se demonstrace změnila v protiromský protest*“ (Haló noviny, 18. 4. 2012) Takto volená slova (my) se dovolávají po emocích čtenáře, který by s těmito aktéry měl sympatizovat. (Erjavec 2001, 712)

„*Vedení města s 27 000 obyvateli připouští, že v Břeclavi jsou s Romy potíže. Radnice se je snaží řešit poklidnou cestou za pomoci romského asistenta, uvedl místostarosta Jaroslav Parolek (ČSSD). Útok se podle něj stal nedaleko břeclavského Shopping centra, kde se podle něj často shromažďují bezdomovci a Romové.*“ (Haló noviny, 18. 4. 2012) V tomto odstavci novináři používají tuto citaci, aby odkázala na dlouhodobý problém s Romy, a předávají odpovědnost diskriminační reprezentace této situace představitelům radnice. Také si můžeme všimnout, kam je tato skupina Romů zařazována na sociálním žebříčku (přirovnání na stejnou úroveň jako bezdomovci).

Nejčastější stereotypní zobrazování spojené s Romy je

(1) Romové jako agresori, kriminálníci a násilníci. "*Srazil ho k zemi a kopali do něj. Loupežný motiv vylučuji, protože syn měl u sebe tisíc korun, drahý mobil a bundu a nic mu nesebrali,*" *řekla Blesku matka chlapce.,,* (Blesk, 17. 4. 2012) V tomto příspěvku matka skrze vyloučení motivu loupeže ukazuje, že Romům šlo jasně jen o agresii. „*V Břeclavi, kde se v minulosti stalo mnoho násilných trestných činů za aktivní účasti místních Romů, se stala rozbuškou.*“ (Právo, 24. 5. 2012) Zde jsem opět nalezná poukaz na trestnou činnost spojenou s Romy. „*Patnáctiletý chlapec je další obětí řádění Romů, které bezdůvodný útok navždy změnil život. (...)Soudce, který se případem zabýval, zarazilo chování čtyřlístku agresorů ve věku 19 až 21 let. I před soudem z nich vyzářovala spokojenost nad jejich činem, a proto sáhl po vysokých trestech.* (Právo, 17.

4. 2012) I tento příspěvek přímo směřuje k jasnému závěru, že Romové jsou agresori v jejich povaze a nepotřebují pro ni důvod. K tomu si ještě můžeme všimnout hry s jazykem, kterou autor používá (čtyřlístek agresorů).

(2) Romové jsou problémový a problémy s nimi byly a budou. “(...) *do města sužovaného dlouhodobými incidenty s problémovými obyvateli převážně romského původu* (...)“.(MF Dnes, 18. 4. 2012)

(3) Romové jako ti, kteří jen využívají systému, nepracují- což je další z hlavních stereotypů o této menšině. “*Proč jsou tady darebáci chráněni víc než ti, kdo poctivě pracují a platí daně,*” *zlobí se.* (...)“(Právo, 17. 4. 2012) Tyto vše podle mého názoru mohlo později vést k ospravedlnění chlapcovo lži, jelikož tento incident (jak chtěli novináři ukázat) nebyl ojedinělý.

Tím, že autoři článků vybírali nesouvisející události („*Necelé dva roky poté, co Romové v Břeclavi bezdůvodně brutálně zmlátili devětatvacetiletého muže, došlo v neděli večer ve městě k dalšímu incidentu.*“ (Právo, 17.4 2012)) či poukazovali na problematičnost s Romy, ospravedlňovali diskriminující diskurs a veřejnost si vlastně mohla říci, že je vše „normální“, novináři za to nemohou, a ikdyž tento jeden případ nebyl pravda, nalezne se spousta dalších, ve kterých jsou Romové 100% viníci.

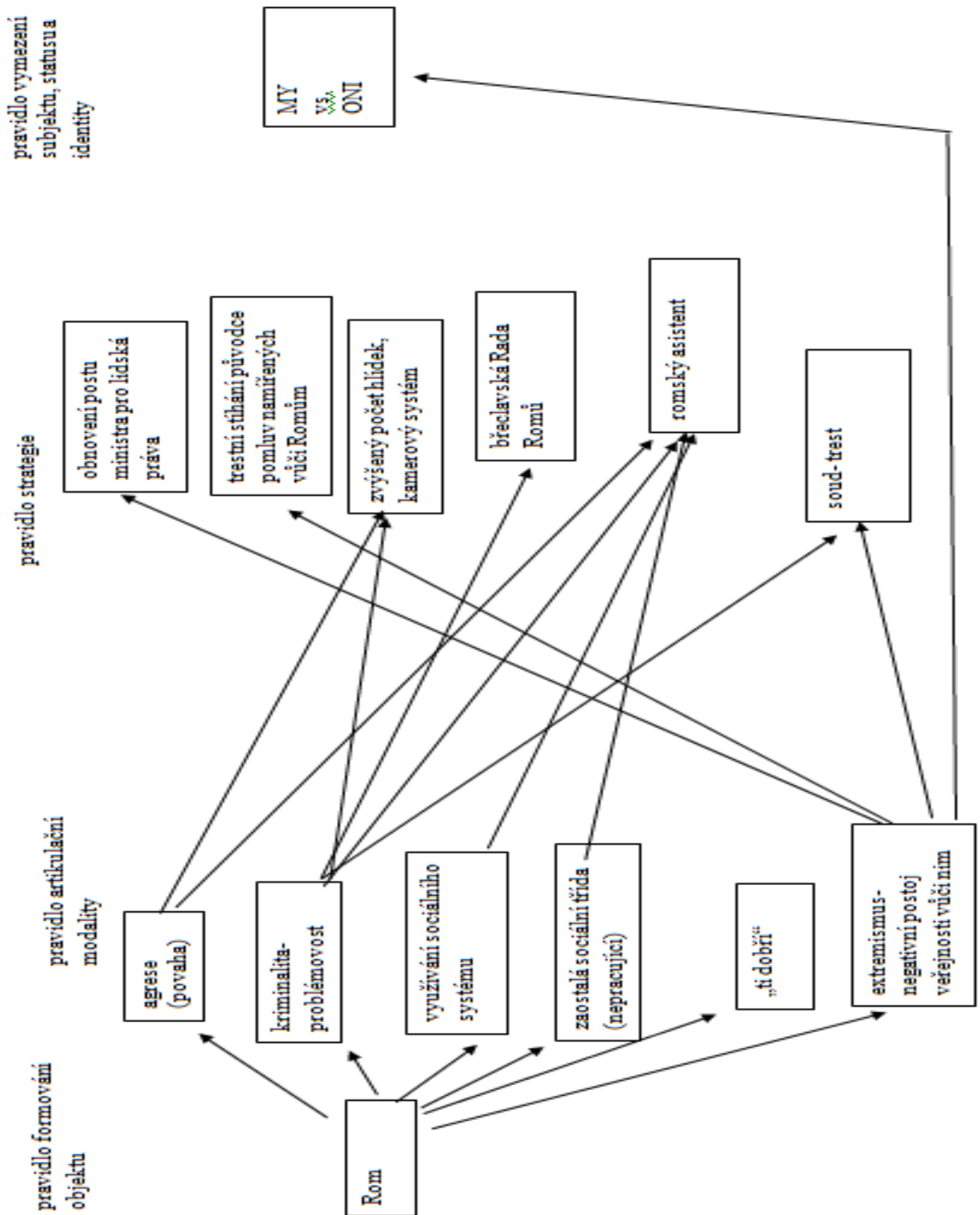
Novináři ve většině případů generalizovali své výpovědi na všechny Romy, neuváděli individuální aktéry. Romové byli prezentováni jako členové této skupiny, jako etnická menšina; nikoli jako individua. A právě díky tomu, že novináři neprezentují Romy jako individuální obrazy, nemají ani možnost uniknout předsudkům a stereotypům. (Erjavec, 2001: 714) Celá kauza byla po celou dobu orientována na matku a chlapce, Romové byli jen pasivní aktéři (kteří v prvním období byli viníky a od druhého období oběťmi).

Předchozími odstavci si již mohu zodpovědět mé výzkumné otázky. Diskurs okolo Romů v Břeclavské kauze jsem shledala jako diskriminující a stereotypní. S tím souvisí i to, jakým způsobem byly předkládány zprávy zahrnující romskou menšinu. V závěru můžeme také říci, že Romové jsou v mediálních výstupech vynecháváni. Jsou pasivními aktéry, kteří nemají svého aktivního mluvčího. (pomineme-li jediné jejich zástupce- Vladimíra Galbavého a Stanislava Daniela, kteří se ovšem objevovali především až po zjištění o vymyšlenosti útoku a to jen v některých denících. A i tito zástupci by mohli být bráni sporně, jelikož se domnívám, že již náležejí ke skupině elity a nepředstavují běžného zástupce romské menšiny)

Tato kauza tak velmi poškodila vnímání romské komunity ostatními občany, že by rozhodně neměla být celá kauza uzavřena ve chvíli, kdy se matka omluvila a vstřícný krok Romů bagatelizován. Při zodpovězení mé druhé výzkumné otázky se mi nepotvrdilo, že

existují nějaké rozdíly v zobrazení kauzy na základě politické příslušnosti. Rozdíly mezi jednotlivými novinovými deníky jsou minimální ve vztahu o tom, jak vypovídají o Břeclavské kauze. Toto zjištění mohu vysvětlit tím, že všechna mnou vybraná média fungují v rámci dominantního diskursu. Neprokázala se ani má domněnka, že na základě politického zaměření jednotlivých deníků se bude lišit výběr promlouvajících dle jejich příslušnosti k politickým stranám. Nejvíce v denících promlouvat starosta a místostarosta obce, jejichž příslušnost byla mírně levicová- ČSSD.

4.4.2. DISKURS O ROMECH V BŘECLAVSKÉ KAUZE

Obr. 3. Parametry diskursu ve vztahu k Foucaultovým pravidlům, Zdroj: vlastní výzkum

Výše jsem využila diagram pro popis významového rozsahu pojmu Rom v Břeclavské kauze. Zde byla použita Foucaultova pravidla diskursivní formace, která mi pomohla se na začátku analýzy v kauze orientovat a vymezila důležité roviny, kterých si dále budu všímat. Rom, jakožto objekt byl v médiích spojován převážně s agresivní povahou, kriminalitou a celkovou problémovostí Romů. Artikulační modalita tedy byly spíše negativního rázu. Tato perspektiva je poté přenášena do způsobů řešení romské problematiky, kdy se radnice snažila problematiku řešit před začátkem kauzy za pomoci romského asistenta, v průběhu kauzy radnice zvýšila počet hlídek ve městě a nový kamerový systém. Toto úsilí bylo po druhém období doplněno o nově vznikající břeclavskou Romskou radu, která měla tyto problémy také řešit a žádost Romů vládě, která obsahovala obnovení postu ministra pro lidská práva a zákon pro trestní stíhání původce pomluv namířených vůči Romům. Celý tento postup formování artikulačních modalit a strategií má širší dopad a to na rovině pravidla vymezení subjektu, statusu a identity, kde jsem našla dichotomii MY vs. ONI, kterou později více rozpracuji.

Dále, v návaznosti na Fairclougha, jsem rozpracovala jeho trojdimenzionální model CDA. Zde jsem hledala vztah mezi novinovými články, diskursivní praxí a širší sociální praxí. Na úrovni textu je zde objekt Rom a s ním spojené artikulační modalita. Základem diskursivní praxe jsou nástroje strategie, tedy např. zvýšení počtu hlídek pro zabránění kriminality či romský asistent pro řešení problémů s Romy. V širším sociálním kontextu vidíme, že takovéto vymezení objektu a jeho artikulačních modalit a strategií vede k negativním postojům majority vůči Romům a vymezení dichotomie MY vs. ONI. (viz Obr. 3)

Začala jsem u deskripce, která je postižitelná na úrovni textové dimenze. Můj objekt Rom propojím s artikulačními modalitami, které jsou rozděleny do období, před a po zjištění chlapcovi lži. V Tabulce 1. můžeme vidět proměnu výskytu jednotlivých artikulačních modalit na základě období. První období zahrnovalo modalita velmi negativního rázu, zatímco ve druhém období již nebyly obsaženy modalita Romů jako nepracující či zneužívající sociální systém, a vyskytla se zde nová modalita Romů jako nevinných či obětí extremismu, ovšem nyní ve smyslu negativním.

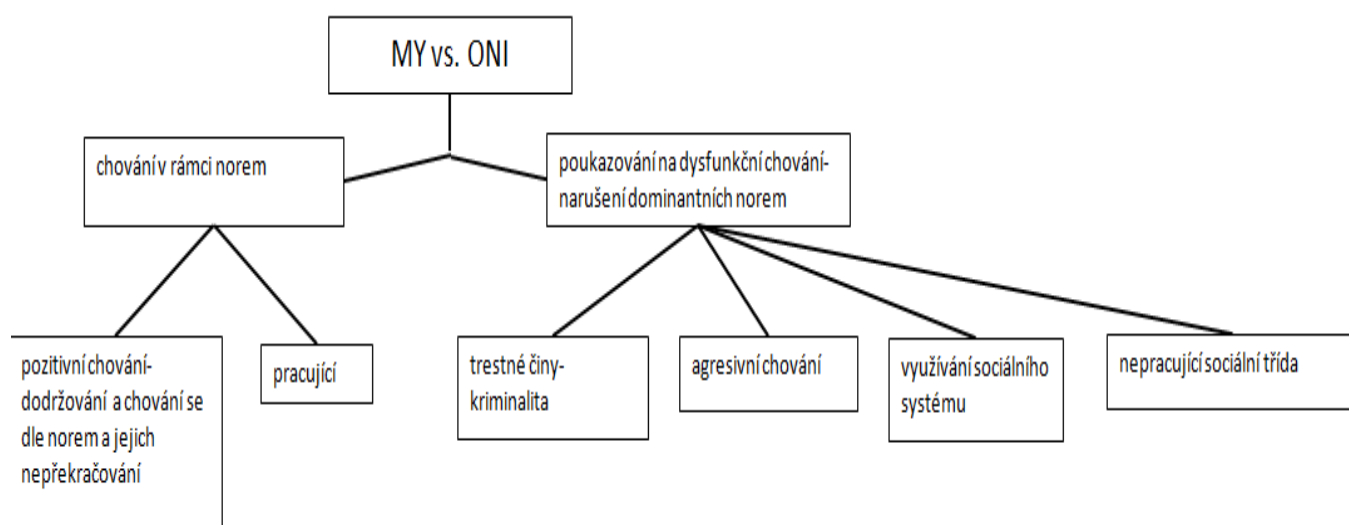
Tab. 1. Deskripce textové dimenze v Břeclavské kauze

OBJEKT ROM	OBDOBÍ PŘED	OBDOBÍ PO
ARTIKULAČNÍ MODALITY OBJEKTU ROM	<p><u>agrese</u></p> <p>"Jim šlo jednoznačně o tu agresi, potřebovali někoho zmlátit. Petro měl u sebe víc než tisíc korun, drahou bundu a dost slušný mobil, ale o nic z toho neměli zájem," (Právo, 17. 4. 2012)</p>	<p><u>„ti dobří“- nevinní, kteří byli poškozeni</u></p> <p>"Chceme udělat smířlivé gesto.(...) Proto oznámení nepodáme,"(Vladimír Galbavý), (Haló noviny, 29. 5. 2012)</p> <p>"Je to poměrně hluboký zásah do života" (LN-A, 26. 5. 2012)</p> <p>„Případ poškodil slušné Romy i ty, kteří se zabývají začleňováním vyloučených obyvatel.“ (Právo, 26. 5. 2012)</p>
	<p><u>kriminalita (problémovost)</u></p> <p>„Břeclav je plná policajtů. Konečně, byla otázka času, než se něco stane. Projít večer kolem shopping centra bylo o hubu," (MF Dnes, 18. 4. 2012)</p> <p>„do města sužovaného dlouhodobými incidenty s problémovými obyvateli převážně romského původu“(Tamtéž)</p>	<p><u>extremismus + protiromská nálada v ČR-</u></p> <p><u>Romové jako oběti</u></p> <p>"Matka a chlapec "nedomysleli, jaké následky bude mít jediná lež, která se medializuje a rozvíří tak ještě větší nesnášenlivost společnosti vůči romské komunitě," připomněla Alena Gronzíková z nově vznikající Rady Romů v Břeclavi. " (Právo 26. 5. 2012)</p>
	<p><u>využívání sociálního systému</u></p> <p>(viz nepracující sociální třída)</p>	
	<p><u>nepracující sociální třída</u></p> <p>„Proč jsou tady darebáci chráněni víc než ti, kdo poctivě pracují a platí daně," (Právo, 17. 4. 2012)</p>	
	<p><u>extremismus-</u> staví se do opozice proti „agresivním a zlým Romům“</p> <p>"Břeclavská radnice má obavy z toho, že protest „přitáhne i pravicové extremisty. A že se tím ještě více vyhrotí dlouhodobé napětí (...)"účast na demonstraci už na sociální síti Facebook přislíbilo tisíc lidí"." (MF Dnes, 18. 4. 2012)</p> <p>„v neděli se zřejmě uskuteční pochod za patnáctiletého chlapce“ (LN, 20. 4. 2012)</p>	

Zdroj: vlastní výzkum

Při interpretaci diskursivní praxe jsem hledala intertextuální řetězce, tedy zda někdo přijímal texty za své. Samotné přejímání textů z jednoho deníku do druhého zjištěno nebylo, nenalezla jsem stejné či podobné citace ani zjevnou intertextualitu, kdy by jeden deník přímo citoval deník jiný. Ovšem jeden intertextuální řetězec jsem našla. V tomto případě jím byla „mapa“ celé události (viz Přílohy), která ukazuje, kdo v reakci na kauzu všechno reagoval a jakým způsobem. Tuto „mapu“ jsem opět rozdělila do dvou období- před a po. Díky tomu můžeme vidět, že v prvním období na událost reagovali všichni účastníci skrze zmiňování dlouhodobých problémů s Romy nejen na úrovni města Břeclav, ale v celorepublikovém měřítku. V tomto období lze vidět, že média věnovala prostor spíše elitním představitelům (starosta, radnice, Michal David, policie) než představitelům samotných Romů. Ve druhém období již sledujeme změnu mediálního prostoru jednotlivých účastníků (větší prostor představitelů Romů) a také reakce na událost (odklon od obviňování Romů jako problémových, agresivních apod.). Událost je zde často spojována s možnými důsledky lži a také s negativním dopadem kauzy na romskou komunitu.

Největší část textů obsahovala nevyřčené vymezení vůči Romům, díky němuž vytváříme naše identity v protikladu k té romské. Na příkladu Lidových novin (LN-A, 26. 5. 2012) je toto vymezení vidět- Romové nejsou „my“ (žijeme ve stejném domě, ale MY jsme jiní oproti NIM): „*potvrdili LN obyvatelé jednoho z Romů obývaných domů*“. Na obrázku 4, můžeme vidět utvořené hegemonické vztahy ve společnosti (v kontextu břeclavské kauzy), kdy se vymezujeme vůči Romům (dichotomie MY vs. ONI) Právě ideologická schémata (Romové jako dobří, Romové jako špatní) přispívají ke konstituci MY-ONI, tato ideologická schémata jsou zahrnuta do „mapy“ události (viz Přílohy).

Obr. 4. Explanace sociální praxe na základě vymezení dichotomie MY vs. ONI, Zdroj: vlastní výzkum

5. ZÁVĚR:

V mé bakalářské práci jsem se snažila blíže popsat a ukázat, jak funguje diskurs o Romech v kontextu Břeclavské kauzy. Snažila jsem se odpovědět na mé dvě výzkumné otázky: Co obsahuje a jak se vlastně vytváří diskurs okolo Romů v kontextu Břeclavské kauzy? A liší se toto zobrazení na základě zvolených deníků?

Analýza dat byla prováděna v průběhu zimního semestru pomocí programu MAXQDA. Pro analýzu byla použita metoda CDA (kritické diskursivní analýzy) a to přesně CDA podle Normana Fairclougha. Souborem bylo 16 článků z pěti deníků (MF Dnes, Blesk, Právo, Lidové noviny, Haló noviny). Každý deník byl zastoupen třemi články (v případě Lidových novin čtyřmi) rozdělenými do tří období, která jsem blíže popsala v Metodologii. Jednotkou analýzy byly jazykové projevy- tedy texty. Pozornost byla soustředěna na aktéry, jejich výpovědi a mocenské vztahy.

S ohledem na novinářské hodnoty a událost týkající se menšiny, která v naší společnosti budí konflikt, byli Romové vykreslení v médiích spíše negativně či byli jejich „dobré skutky“ snižovány- na tuto skutečnost poukazuje i Van Dijk (1993). V žádném z deníků jsem také nenašla pohled minority na tuto událost, pokud zde již minorita byla citována, byli to pouze představitelé Asociace Romů, které bych ovšem přiřadila k elitě. Více prostoru bylo v denících věnováno zástupcům „bílé“ majority, kde bylo také často poukazováno na jejich politickou příslušnost. Vyjádření jejich postojů, jakožto vyjádření majoritní elity, tuto událost vykreslovalo pouze na perspektivu většiny. Toto značí jakýsi nezájem novinářů o jiný úhel pohledu- minority.

V celé kauze jsem ani jednou nezaznamenala, že by média označila chlapce a jeho vymyšlený útok za rasistický. Toto označení nebylo v denících použito v žádné souvislosti. Novináři použili diskursivní praktiky k potvrzení stereotypů a poukázání na celorepublikové problémy spojené s Romy. Také velmi rychle reagovali na změnu v průběhu kauzy, ovšem jejich vykreslování romské menšiny po celou dobu bylo konstantní. Kauza byla koncipována tak, že pouze potvrzovala stereotypní zobrazení Romů- jakožto problémové skupiny, která je agresivní, kriminální, nepřizpůsobivá apod. Vykreslení události se napříč deníky mnoho neměnilo, s výjimkou Blesku, kde při zpracování kauzy byla volena silně emotivně zabarvená slova, a byl dán důraz na etnickou příslušnost. Podle etického kodexu a žánrového typu (zpráva) by se to ovšem dít nemělo ani u bulvárního deníku, což tedy značí neobjektivnost tohoto deníku.

Média se snažila vyhýbat přímému rasismu, ovšem stereotypní vykreslování Romů jsem nacházela. Především samotné označení Rom, kterého nebylo třeba už na začátku kauzy- bez

tohoto označení by se hlavní zpráva nezměnila. A také zobrazení Romů jako nepřizpůsobivých občanů. Myslím si, že to ovšem nebyl záměr autorů. Někdy to nebylo vyjádření autorů článků, ale byly to pouze parafrázemi či citacemi jiných osob. Neshledala jsem závažnější rasistické či xenofobní sklony, které by svědčily o nenávistném postoji autora článku vůči romskému etniku

Média nevěnovala vyvážený prostor jednotlivým subjektům dané kauzy. Ve všech sledovaných denících se nejčastěji v souvislosti s kauzou objevoval starosta s politickou příslušností k ČSSD. Tím lze dokázat, že média se nezajímala o podstatu události- čímž bylo nepravdivé obvinění Romů na základě určitého stereotypního uvažování chlapce. Ale ani po zjištění lži se téma nepřesunulo do jiné roviny a stále se zabývalo především chlapcem samotným.

Při zodpovězení mých výzkumných otázek jsem shledala diskurs okolo Romů v Břeclavské kauze jako diskriminující a stereotypní. Na Romy je nahlíženo jako na problematické obyvatele s negativními kontakty (kriminálníci, nepracující apod.) a tím jsou i v mediálních obrazech stigmatizováni. Diskurs o Romech v břeclavské kauze obsahoval převážně negativní artikulační modalitu, které se ovšem po druhém období změnily, nelze říci, že v pozitivní modalitu, které by proměnily diskurs ohledně Romů. Jen vyzdvihly důsledky celé kauzy na romskou komunitu- poškození. Ovšem toto „pozitivní“ zobrazení Romů nepřekračovalo kontext břeclavské kauzy, oproti prvnímu období, kdy negativní modalita spojené s Romy byly zmiňovány v celorepublikovém měřítku či byly zahrnuty oblasti, jež se kauza vůbec nedotýkala (například využívání sociálního systému). Vzhledem k tomu, že naše česká společnost se snaží Romy dlouhodobě asimilovat, nalézáme zde paradox například právě v jejich neměnitelném se zobrazování médií. Strategie pro artikulační modalitu, tedy řešení jejich „problémovosti“, spíše než pomáhá asimilovat, pomáhá utvrzovat ostatní o problémech s Romy a vyčleňovat Romy jako „atypickou“ skupinu obyvatel. Média, která mohou změnit pojetí Romů v širší společnosti, tuto možnost v kauze nijak nevyužila. Toto zjištění se dá vysvětlit tím, že mnou vybraná média, jsou celostátními novinami, tudíž lze předpokládat, že fungují v rámci dominantního (většinového) diskursu. Do budoucna by se má práce v tomto ohledu dala rozšířit o komparaci právě celostátních deníků s deníky nemainstreamovými/ internetovými novinami (příklad Romea.cz).

Při zodpovězení mé druhé výzkumné otázky se mi tedy nepotvrdilo, že existují rozdíly v zobrazení kauzy na základě politické příslušnosti daných deníků, ani má domněnka, že na základě politického zaměření deníků se bude lišit výběr promlouvajících na základě jejich politické příslušnosti. Tím nelze říci, že se deníky neliší podle politické příslušnosti. Možným vysvětlením může být to, že v dané oblasti byl hlavním představitelem starosta města a jeho

příslušnost nemusela tedy být hlavním důvodem pro zveřejnění jeho promluv médií.

Mým závěrem tedy je, že média zpracovávali po celou kauzu romskou tematiku dle stereotypního diskursu. Charakteristikou pro Romy, tedy artikulační modalitou, v této kauze byla jejich agrese, problémovost a kriminalita. Média konkrétního jedince přisuzovala k jeho „skupině“. Tím také podpořila usuzování na celek, čímž vzniká dojem, že se tak chová celá tato skupina. Již v titulcích se velmi často objevovalo označení Rom. V mé kauze jsem objevila tyto rysy (v návaznosti na Van Dijka, 1993): téma bylo spojeno s problémy a ohrožováním majority, celá kauza (ikdyž v ní byly hlavními aktéry Romové a chlapec) byla prezentována skrze „bílou“ většinu (převážně elitu); prezentace rasismu vůči Romům byla připsána extremistům, čímž se média chtěla distancovat sama od rasismu; existovala zde dobrá sebe-prezentace „bílé“ většiny; zaměřenost na ekonomické a sociální problémy způsobené Romy a zmiňování deviance; negativní událost vůči Romům se nezměnila ani po druhém období; a to vše vedli k velmi silnému vymezení MY vs. ONI.

Tato událost mohla být dále rozvedena a média se mohla začít zabývat problémy Romů (stereotypy) a tím upozornit veřejnost, to by bylo narušení na úrovni sociální praxe a konstituce alternativního diskursu. Toto se nestalo, domnívám se, že nejen kvůli možnému nezájmu samotných médií (v návaznosti na zjištění Erjavec (2001), že negativně vykreslení Romové prodají noviny lépe), ale především kvůli tomu, že média fungují v již zmíněném rámci diskursu dominantního. Nalézáme se tak na paradoxu systému české společnosti, který na jednu stranu aspiruje o asimilaci Romů a tedy i setření negativních modalit, ovšem na straně druhé se společnost jasně vymezuje vůči Romům a tuto menšinu segreguje.

Veřejnost by si měla uvědomit, jak silně jsou její postoje (a s nimi spojené předsudky a stereotypy) formovány skrze média a nikoli skrze bezprostřední zkušenost. Tato změna uvažování ovšem nenastane bez výrazného přispění sociálních vědců a vědců z dalších oborů, kteří se touto problematikou budou zabývat, uskuteční výzkumy a těmi se pak pokusí veřejnosti „otevřít oči“. To bude pouze výchozím krokem dlouhé cesty, poté bude totiž potřeba vymanit se ze stereotypních rámců, proměna lingvistické roviny pojmů, jako je například Rom (který s sebou nese určité konotace), a následné začlenění těchto změn do institucí, které jsou jedním z hlavních prostředků pro změnu. Dále bude potřeba ukázat lidem skrze samotnou interakci s minoritami, že jejich představy jsou založeny na myslném základu. Ale bude trvat ještě dlouhá desetiletí, než se vůbec podaří zasadit tak velkou změnu, jako je uvažování o minoritách.

6. RESUMÉ

The Roma issue is some of the biggest themes in the Czech Republic. The aim of this work was to show how the Czech news media operates regarding the discourse about the Roma. Problem with discrimination discourse about Roma is in our time very important but not many authors until now examined this in Czech Republic. I have analysed the Czech journalistic representation event with ethnic undertone. I chose event from year 2012- Břeclav case, when young man invented an assault by three Roma. For this purpose I chose the five biggest newspapers- MF Dnes, Právo, Lidové noviny, Haló noviny and Blesk. Those newspapers are divided through political affiliations. The goal of my work is to answer to two questions. First, what does it contain and how does it actually create a discourse about the Roma in the context of Břeclav cases (there used I Foucault's draft rules of discursive formation)? And the second, do they (reports) differ in this view based on the selected journals? I used CDA analysis (from Norman Fairclough) using program MAXQDA for coding. CDA can explain the background of our society- ours' attitudes and views, which are not base on own immediate experience. The analysis revealed that there exists stereotype, discrimination discourse about Roma, which does not differ on the selected journals. Media did not redefine object of the Roma, but they only confirmed dominant discourse. This leads to the dichotomies WE vs. THEY. We can see paradox of our company, on the one hand we try assimilating the Roma into Czech society, but on the other hand we stigmatize and segregate the Roma.

7. LITERATURA:

BURJANEK, A. 2001. *Xenofobie po česku- jak si stojíme mezi Evropany?* In **Sociální studia**, č. 6, Brno: Masarykova univerzita, s. 73-89

ČÁPOVÁ, H. 2003. *Jak snadné je prosadit, že budu psát článek na téma menšin.* In **POSPÍŠIL F., ŠIMÁČEK M., VOCHOCO VÁ L. eds.** *Očernění. Etnické stereotypy v médiích.* Praha: Člověk v tísni, s. 23-24

DREYFUS H. L., RABINOW P. 2002. *Michel Foucault: za hranicemi strukturalismu a hermeneutiky.* Praha: Herrmann&synové

ERJAVEC, K. 2001. *Media representation of the discrimination against the Roma in Eastern Europe: The case of Slovenia.* In **Discourse & Society**, London, Newbury Park and New Delhi: SAGE, 12: 699, s. 699-727

FAIRCLOUGH, N. 1992. *Discourse and social change.* Cambridge: Blackwell Publishers

FAIRCLOUGH, N. 1995. *Critical discourse analysis: the critical study of language.* London and New York: Longman

FOUCALT, M. 2000. *Dohlížet a trestat: kniha o zrodu vězení.* Praha: Dauphin

FOUCALT, M. 2002. *Archeologie vědění.* Praha: Herrmann&synové

FOUCALT, M. 2007. *Slova a věci.* Brno: Computer Press a.s.

FOUCALT, M. 2010. *Zrození kliniky.* Červený Kostelec: Pavel Mervart

HOLUB, P. 2003. *Menšiny v médiích a etické kodexy.* In **POSPÍŠIL F., ŠIMÁČEK M., VOCHOCO VÁ L. eds.** *Očernění. Etnické stereotypy v médiích.* Praha: Člověk v tísni, s. 13-15

- HOMOLÁČ, J.** 1998. *A ta černá kronika!* Brno: Doplněk.
- HOMOLÁČ, J.** 2006. *Diskurz o migraci Romů na příkladu internetových diskusí.* In: **Sociální studia** 2: 42, Brno: Masarykova univerzita, s. 329-351
- HOMOLÁČ J., KARHANOVÁ K., NEKVAPIL J. eds.** 2003. *Obraz Romů v středoevropských masmédiích po roce 1989.* Brno: Doplněk.
- JIRÁK J., KÖPPLOVÁ B.** 2007. *Média a společnost.* Praha: Portál
- LIPPMANN, W.** 1922. *Public Opinion.* New York: Harcourt, Brace and company.
- McQUAIL, D.** 1999. *Úvod do teorie masové komunikace.* Praha: Portál.
- MIČIENKA M., JIRÁK J. a kol.** 2007. *Základy mediální výchovy.* Praha: Portál
- NAVRÁTIL, P. a kol.** 2003. *Romové v české společnosti: jak se nám spolu žije a jaké má naše soužití vyhlídky.* Praha: Portál.
- RABUŠIC, L.** 2000. *Koho Češi nechtějí?.* In **Sociální studia** 5: 68, Brno: Masarykova univerzita, s. 63-81
- REIFOVÁ, I a kol..** 2004. *Slovník mediální komunikace: diskurs, mediální diskurz.* Praha: Portál
- RICHARDSON, J.** 2006. *Talking about Gypsies: The notion of discourse as control.* In **Housing studies**, 21 (1), s. 77-96
- SEDLÁKOVÁ, R.** 2003. *Sdělení o romském etniku v televizním zpravodajství.* In **Sociální studia** 10: 112, Brno: Masarykova univerzita, s. 93-113
- SIMHANDL, K.** 2004. *'Western Gypsies and Travellers' – 'Eastern Roma': The Creation of Political Objects by the Institutions of the European Union.* In **Fifth Pan-European Conference The Hague**, September 9-11, 2004 Section 21: Dialogue In/On International

SUTHERLAND, A. 1986. *Gypsies: the hidden Americans*. Illinois: Prospect Heights

ŠAMÁNEK, J. 2010. *JAK SE DĚLÁ RASOVÁ VÁLKA? Kritická diskursivní analýza neonacistických textů*. In **Antropowebzin** 1/2010, Praha: Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy – Institut sociologických studií, s. 43-54

ŠIMÁČEK, M. 2003. *Úvod: Dvě stě tisíc lidí s jediným společným mediálním obrazem*. In **POSPÍŠIL F., ŠIMÁČEK M., VOCHOCO VÁ L.** eds.. *Očernění. Etnické stereotypy v médiích*. Praha: Člověk v tísní, s. 5

ŠIMÍKOVÁ, I. 2005. *Konceptualizace výzkumu*. In **ŠIMÍKOVÁ, VAŠEČKA a kol.** *Mechanismy sociálního vyčleňování romských komunit na lokální úrovni a nástroje integrace*. Brno: Barrister and Principal, s. 11-23

TRAMPOTA, T., J. JIRÁK. 2008. *O vztahu médií a politiky v komparativní perspektivě*. In **HALLIN, D. C., MANCINI, P.** *Systémy médií v postmoderním světě: tři modely médií a politiky*. Praha: Portál

TRAMPOTA, T., VOJTĚCHOVSKÁ, M. 2010. *Metody výzkumu médií*. Praha: Portál

VÁCLAVÍK, D. 2003. *O psaní a čtení stereotypů aneb Jak přistupujeme k informacím o cizincích a etnických menšinách*. In **POSPÍŠIL F., ŠIMÁČEK M., VOCHOCO VÁ L.** eds.. *Očernění. Etnické stereotypy v médiích*. Praha: Člověk v tísní, s. 25-27

VAN DIJK, T. A. 1987. *Communicating racism. Ethnic Prejudice in Thought and Talk*. Newbury park, CA: Sage. In **SEDLÁKOVÁ, R.** 2003. *Sdělení o romském etniku v televizním zpravodajství*. In **Sociální studia** 10: 112, Brno: Masarykova univerzita, s. 93-113

VAN DIJK, T. A. 1993. *Principles of critical discourse analysis*. In **Discourse and Society**, 4(2), London, Newbury Park and New Delhi: SAGE, s. 249-283

VAN DIJK, T. A. 1995. *Political Communication and Action*. In PALETZ, D. (Ed.) Cresskill, NJ: Hampton Press, s. 9-36

VAN DIJK, T. A. 2002. *Discourse and racism*. In GOLDBERG & SOLOMOS (Eds.), *The Blackwell Companion to Racial and Ethnic Studies*. Oxford: Blackwell, s. 145-159

WEINEROVÁ, R. 2014. *Romové a stereotypy: výzkum stereotypizace Romů v Ústeckém kraji*. Praha: Karolinum

Internetové zdroje

KŘÍŽKOVÁ M. 2013. *Analýza mediálního zobrazení Romů v českých médiích od začátku července 2011 do konce května 2012* (Dostupné z: <http://www.socialni-zaclenovani.cz/dokumenty/o-agenture/analyza-medialniho-zobrazeni-romu-v-ceskych-mediich-07-2011-05-2012-krizkova-m-2012/details>) [citace 15. 11. 2014]

Lidové noviny, *Lidové noviny: 120 let v dobré společnosti*. Dostupné z: http://data.idnes.cz/soubory/mafra_all/A130116_TVE_LNPREZENTACE2013.PDF [citace 15. 11. 2014]

SEDLÁKOVÁ R. 2007. *Obráz Romů v televizním zpravodajství - příklad mediální konstrukce reality*. Brno: Disertační práce (Ph. D.). Masarykova univerzita v Brně, Fakulta sociálních studií. Vedoucí práce Jaromír Volek. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/20353/fss_d/ [citace 15. 1. 2015]

ŽIAČIKOVÁ Z. 2012. *Objektivita českých médií*. (zkrácená verze diplomové práce) Dostupné z: <http://nf.vse.cz/wp-content/uploads/%C5%BDia%C4%8Dikov%C3%A1-Zuzana1.pdf> [citace 22. 4. 2014]

Analyzované texty:

Všechny texty byly staženy z online archivu databáze Anopress IT přes Filozofickou a právní knihovnu ZČU.

MF DNES:

Romové surově zbili chlapce. Břeclav se teď bojí radikálů. 18. 4. 2012 (hra)

Břeclav zmrazila pravda o „zbitém“. Spadl sám. 24. 5. 2012 (Tereza Cajthamlová)

Romové v Břeclavi volí smír. Petra žalovat nebudou. 29. 5. 2012. (Hana Raiskubová)

LIDOVÉ NOVINY:

Břeclav nechá městem projít pochod extremistů. 20. 4. 2012 (mk, čtk)

Chlapec si útok Romů vymyslel. 24. 5. 2012 (hof, miš)

A- Běsnění mohli zastavit nejméně čtyři další lidé. 26. 5. 2012 (miš)

B- Policie hájí svá slova o barvě pleti. 26. 5. 2012 (Michaela Kabátová)

PRÁVO:

Po brutálním napadení Romy přišel chlapec o ledvinu. 17. 4. 2012 (miv)

Chlapce z Břeclavi nezranili Romové, spadl ze zábradlí a bál se matky. 24. 5. 2012 (Miroslav Homola, Milan Vojtek)

Státní zástupce nevyklučuje postih chlapce za výrok o Romech. 26. 5. 2012 (miv)

BLESK:

Neměl cigaretu, přišel o ledvinu! 17. 4. 2012 (op)

Petra (15) Romové nezbili, spadl ze zábradlí! 24. 5. 2012 (Grabriela Peringerová)

Kdybych mohl, vrátil bych čas! 26. 5. 2012 (eis)

HALÓ NOVINY:

V Břeclavi roste napětí. 18. 4. 2012 (ste)

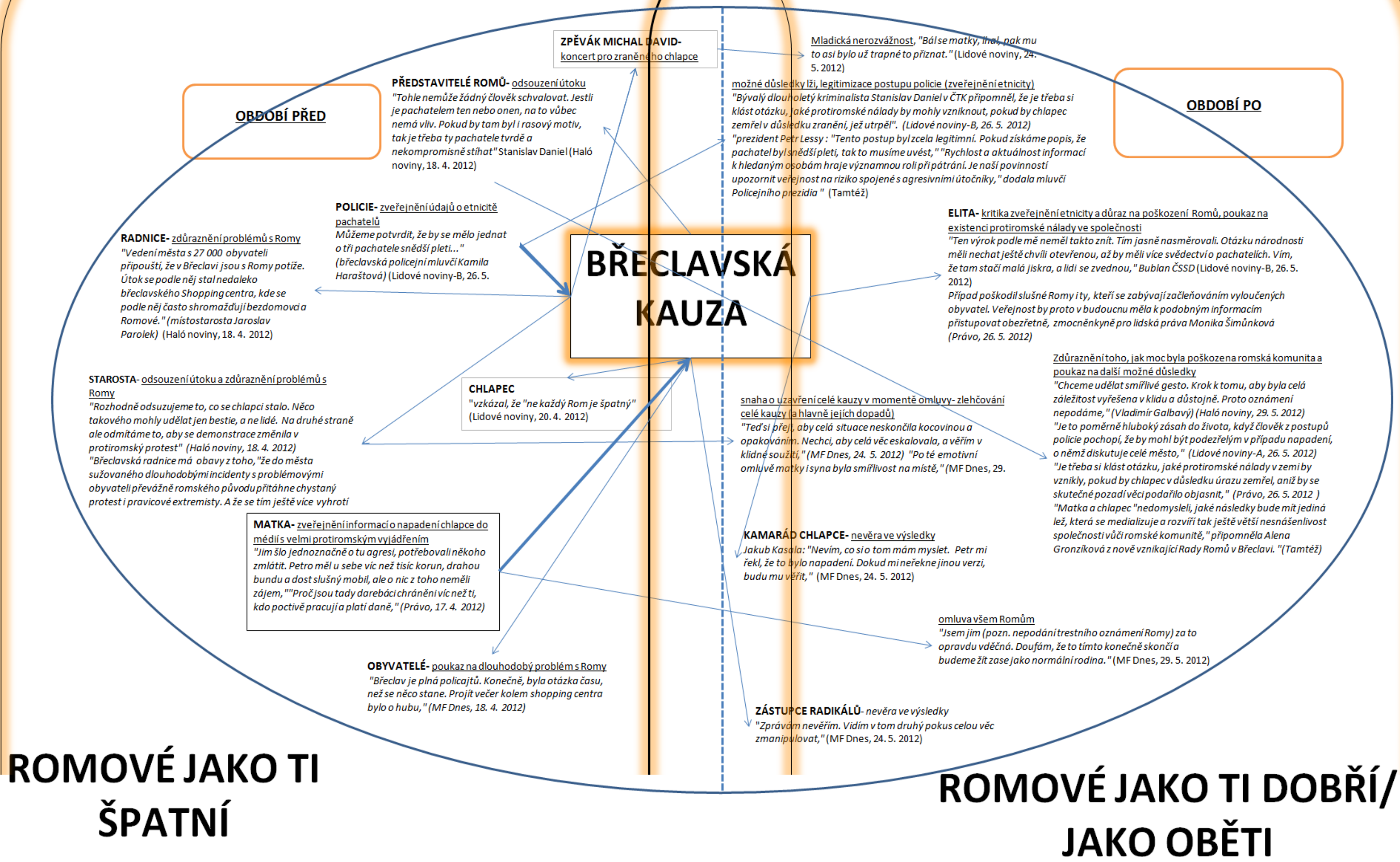
Útok Romů byl výmysl. 24. 5. 2012 (cik)

Romové učinili smířlivé gesto. 29. 5. 2012 (cik)

8. PŘÍLOHY:

1. Interpretace diskursivní praxe v břeclavské kauze doplněná o explanaci praxe sociální
Zdroj: vlastní výzkum

SOCIÁLNÍ PRAXE- HEGEMONICKÉ VZTAHY

ROMOVÉ JAKO TI ŠPATNÍ

ROMOVÉ JAKO TI DOBŘÍ/
JAKO OBĚTI